

Slechtziendheid in het voortgezet onderwijs

De begeleiding van een slechtziende leerling op VMBO Niekée Roermond

Naam : Kirsten Blom
Studentnummer : 2085514
E-mail : k.blom@kuess.nl
Studierichting : Master Special Educational
Needs

Universiteit : Fontys OSO
Begeleidend docent : Dhr. J. Jeninga
Datum : Augustus 2013

Synopsis

Centraal in dit onderzoek staat de begeleiding en inrichting van het onderwijs aan een slechtziende leerling op een reguliere VMBO school.

Doel van het onderzoek is te kijken waar het onderwijs voor de slechtziende leerling op onze school verbeterd kan worden. Hiervoor worden in hoofdstuk 5 een aantal voorstellen gedaan.

Om dit te onderzoeken is er eerst gekeken naar de specifieke pedagogische en didactische behoeften van een slechtziende leerling, de invloed van de omgeving en de veranderingen voor docenten. Daarna heeft er een praktijkonderzoek plaats gevonden binnen de school waarbij de leerling, docenten en klasgenoten d.m.v. een enquête bevraagd zijn over ervaringen, problemen en oplossingsgerichtheid.

Voor de grote groepen is een enquête gebruikt om informatie te verzamelen. Vragen zijn afgesteld op bevindingen in het literatuuronderzoek. De leerling, ouders en ambulant begeleider zijn bevraagd in persoonlijke gesprekken.

Uit de analyse van de resultaten bleken er zowel overeenkomsten als verschillen te zijn. Een belangrijke overeenkomst was het gebrek aan tijd voor begeleiding van de leerling. Een belangrijk verschil is de reactie van collega's tegenover inclusie van deze leerling. Veel docenten die al met de leerling werken reageren heel positief waar docenten die nog niet met de leerling gewerkt hebben afwachten en in een enkel geval zelfs negatief reageren.

De conclusie van dit onderzoek is dat de begeleiding van het onderwijs in het eerste leerjaar goed verlopen is ondanks de rommelige start. Verbeteringen zijn mogelijk op het gebied van tijd, sociaal emotionele begeleiding van de klas en begeleiding van onervaren docenten. Aanbevolen wordt dan ook voor leerjaar twee hiervoor een plan op te stellen.

Voorwoord

De Master Special Educational Needs heeft mij de afgelopen twee jaar een uitdaging geboden om mijn praktijk te verbeteren. Het heeft mij handvaten geboden hoe ik leerlingen met specifieke behoeften in het regulier voortgezet onderwijs kan helpen. Toen ik aan het begin van leerjaar 2012-2013 mentor werd van een slechtziende leerling was de keuze voor een onderwerp voor mijn praktijkonderzoek snel gemaakt. Hoe begeleid je een slechtziende leerling in het regulier voortgezet onderwijs zo optimaal mogelijk. Ik heb dit onderwerp gekozen omdat het voor mij een totaal nieuwe situatie is maar ook voor de school waar ik werkzaam ben. Het is een onderwerp dat nog niet eerder is onderzocht en dat maakt het ook interessant voor andere scholen. Het onderzoeksthema valt onder de recente ontwikkelingen van het passend onderwijs.

Gedurende schooljaar 2012-2013 heb ik onderzoek gedaan naar de begeleiding en het onderwijs aan een slechtziende leerling in het regulier onderwijs. Dit onderzoek heeft plaats gevonden op Niekée te Roermond. Conclusies en aanbevelingen kunnen daarom meegenomen worden naar het volgende schooljaar. Het onderzoek is prettig verlopen mede dankzij de medewerking van alle deelnemers.

Graag wil ik mijn collega's en mentorklas bedanken voor het invullen van de enquêtes. Mijn critical friends en begeleider J. Jeninga voor de feedback gedurende mijn onderzoek. Ambulant begeleider van Visio, Jac Lemaire voor alle informatie en bronnen. En last but not least de slechtziende leerling die centraal staat in dit onderzoek voor de toestemming voor dit onderwerp.

Ik wens u veel leesplezier!

Kirsten Blom

Inhoudsopgave

Synopsis	II
Voorwoord	III
1. Inleiding	1
1.1 Korte introductie	1
1.2 Probleemstelling	1
1.3 Relevantie	2
1.3.1 Praktische relevantie	2
1.3.2 Maatschappelijke relevantie	3
2. Theoretisch kader	4
2.1 Op weg naar passend onderwijs	5
2.2 Het slechtziende kind centraal	6
2.2.1 Slechtziendheid	6
2.2.2 De ecologie van de leerling	6
2.2.3 School segment - onderwijsdoelen	7
2.2.4 De veranderende rol van de docent	8
2.2.5 Peergroep segment – Vrienden en klasgenoten	10
2.2.5 Familie segment	11
2.3 De veranderende organisatie	11
3. Onderzoeksmethodologie	13
3.1 Kwalitatief en kwantitatief Onderzoek	13
3.2 Dataverzameling	14
3.2.1 Theorie	14
3.2.2 Enquêtes	14
3.2.3 Gesprekken met de leerling	14
3.3 Context en selectie	15
3.4 Triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit	17
3.5 Tijdsplan	19
4. Data analyse en resultaten	20
4.1 Data uit de enquêtes	20
4.1.1 Enquête aan docenten die dit jaar lesgeven aan een slechtziende leerling	20
4.1.2 Enquête aan mogelijk toekomstig docenten van de slechtziende leerling	25
Conclusie	28
4.1.3 Enquête klasgenoten van de slechtziende leerling	29
Verdieping naar aanleiding van de enquête	31
Conclusie	31

4.1.4 Enquête onderwijs ondersteunend personeel	32
4.2 Data uit de gesprekken met een slechtziende leerling	33
Onderwijsbehoeften	33
Sociaal emotionele behoeften.....	34
4.3 Data uit de gesprekken met ouders en ambulant begeleider	36
Kennismakingsgesprek: dinsdag 18 september 2012	36
Tweede gesprek: woensdag 22 januari 2013	37
Derde gesprek- evaluatie: woensdag 17 april 2013	37
4.4 Zorgplan.....	37
4.5 SWOT Analyse begeleiding slechtziende leerling	38
5. Conclusie, aanbevelingen en slotwoord	39
5.1 Conclusie	39
5.2 Aanbevelingen	40
5.3 Slotwoord	41
Reflectie	42
Beschrijvende reflectie.....	42
Technische reflectie	42
Dialogische reflectie.....	42
Meta reflectie	43
Kritische reflectie	43
Bibliografie	VII
Bijlagen	IX
1. Feedback critical friends	IX
2. Brief leerling aan docenten	XII
4. Begeleidingsplan slechtziende leerling Niekée.....	XIII
5. Enquête formulier Onderwijzend personeel (leeg)	XVII
6. Enquête formulier – Onderwijsondersteunend personeel (leeg)	XXI
7. Enquête formulier klasgenoten (leeg)	XXIII

1. Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een korte inleiding op het onderzoeksthema, het vooronderzoek en de belangrijkste concepten die van belang zijn voor het onderzoek (1.1). Ook is de opzet van het onderzoek beknopt weergegeven aan de hand van hoofdvraag en deelvragen (1.2), gevolgd door de relevantie van het onderzoeksthema (1.3).

1.1 Korte introductie

Het onderzoeksthema betreft de inclusie van slechtziende leerlingen in het regulier onderwijs. De overheid streeft er, met haar plannen voor *Passend onderwijs*, naar om leerlingen met een beperking waar mogelijk op reguliere scholen te plaatsen. Hoewel cluster één (visuele beperking) en twee (auditieve beperking) buiten de samenwerkingsverbanden vallen wordt er in deze clusters ook zoveel mogelijk gestreefd naar inclusie in het regulier onderwijs. Uit de door voormalig minister Marja van Bijsterveldt ingediende wetswijzing (november 2011) van enkele onderwijswetten t.a.v. passend onderwijs:

“Cluster 1 en 2 kunnen speciale groepen in reguliere scholen onderbrengen. De leerlingen staan dan ingeschreven bij de instelling, die ook verantwoordelijk is voor het onderwijs, maar bij de uitvoering zo veel mogelijk gebruik maakt van de voorzieningen die de reguliere school biedt. Zo kan een betere integratie en spreiding van het onderwijs worden gerealiseerd.”

In dit onderzoek staan de onderwijsbehoeften van de cluster 1 leerling binnen de reguliere setting centraal.

1.2 Probleemstelling

Het onderzoeksthema van dit onderzoek betreft de inclusie van slechtziende leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs waar bij de onderwijsbehoeften van de leerling centraal staan. De **onderzoeksvraag** is dan ook: *Hoe organiseert Niekée Roermond het onderwijs aan een slechtziende leerling zodat dit onderwijs afgestemd is op de onderwijsbehoeften van de leerling en in de praktijk uitvoerbaar is?*

Allereerst is er een literatuur studie gedaan naar bekende ondersteuning voor slechtziende leerlingen, de veranderingen voor de praktijk, passend onderwijs, hoe deze thema's in de visie van de school passen en welke informatie bruikbaar is voor een reguliere middelbare VMBO school.

In het praktijk gedeelte is er onderzoek gedaan aan de hand van kwalitatieve methoden. Door interviews te houden met de ouders van de slechtziende leerling en de ambulant begeleider van Koninklijke Visio is getracht een beeld te krijgen van de behoeften en expertise van de omgeving van de leerling buiten de klassikale setting. Er zijn voortgangsgesprekken gehouden met de leerling om de onderwijsbehoeften met de leerling vast te stellen en te optimaliseren. Enquêtes zijn afgenomen bij docenten die lesgeven aan de leerling, toekomstige docenten en aan twee personeelsleden van de onderwijsondersteunende dienst. De enquêtes zijn gehouden om een beeld te krijgen van eventuele handelingsverlegenheid of het ontbreken van informatie bij het personeel dat in de praktijk met de leerling werkt, en welke behoeften zij hebben om de leerling voldoende te kunnen ondersteunen.

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, dient er antwoord gegeven te worden op **deelvragen**. De deelvragen van dit onderzoek zijn als volgt:

- Wat zijn de onderwijsbehoeften van de leerling om in het regulier voortgezet onderwijs te kunnen functioneren?
- Welke pedagogische en didactische afstemmingen zijn nodig en haalbaar binnen de huidige setting?
 - Wat hebben de vakdocenten nodig om de leerling te kunnen ondersteunen binnen de reguliere setting?
 - Wat heeft de mentor nodig om de leerling binnen de school te kunnen ondersteunen?
 - Wat heeft het onderwijs ondersteunend personeel nodig om de leerling te kunnen ondersteunen?
- Hoe ziet de verankering van de begeleiding van een slechtziende leerling in het zorgbeleid eruit?

1.3 *Relevantie*

Het onderzoek heeft zowel een praktische (1.3.1) als maatschappelijke (1.3.2) relevantie. In deze paragraaf wil ik laten zien waarom het onderzoeksthema interessant is voor nader onderzoek, en welke partijen belang hebben bij de uitkomsten ervan.

1.3.1 *Praktische relevantie*

De praktijk zal de komende jaren een omslag moeten maken richting passend onderwijs. Dit is een zeer actueel onderwerp in de onderwijswereld en in de politiek. Professionals uit het beroeps

veld laten zich kritisch horen over de plannen van de overheid. De plannen roepen al enkele jaren vele vragen op. Wat zijn bijvoorbeeld de gevolgen voor de praktijk van de docenten met de komst van leerlingen met extra onderwijsbehoeften? En hoe kunnen scholen aan alle extra eisen voldoen? Is er behoefte aan bijscholing bij docenten en OOP? In dit onderzoek wordt er gekeken naar de behoeften en mogelijkheden van alle betrokken partijen bij de komst van een cluster 1 leerling. Uit dit onderzoek zal blijken welke begeleidingsaspecten en interventies geschikt zijn, gebruikt worden, aangescherpt moeten worden of eventueel extra aangeboden moeten worden.

Scholen zullen de komende jaren aanpassingen moeten gaan doen en onderzoeken welke faciliteiten zij wel of niet kunnen bieden. Daarnaast zorgen de huidige bezuinigingen voor extra onzekerheid bij onderwijzend personeel en druk op directies. De ontwikkeling rondom passend onderwijs is zeer actueel en geeft daarmee het belang van dit onderzoek aan. In dit onderzoek wordt gekeken naar de mogelijkheden van een reguliere VMBO school om cluster 1 leerlingen een geschikte plek te geven. Het doel van dit onderzoek is dan ook er voor te zorgen dat er een duidelijk begeleidingsplan wordt opgenomen in het zorgbeleid. De resultaten van dit onderzoek zijn van belang voor de betrokken partijen in de professionele hoek van de verandering: docenten, mentoren, OOP en ambulant begeleiders cluster 1 leerlingen. Zij kunnen zich met de uitkomsten verder bekwamen in de begeleiding van een cluster 1 leerling en zich beter voorbereiden op passend onderwijs.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

Een doel van passend onderwijs is het op orde krijgen van de financieringen van het leerlinggebonden budget. Geld moet nuttiger ingezet worden, op de juiste plaats en bij de juiste mensen. Hiermee hoopt de overheid dat het gehele proces van indicatie en begeleiding effectievere en efficiënter gaat verlopen, en dat er minder kinderen thuis zitten.

Een tweede effect van passend onderwijs heeft te maken met inclusie. Door leerlingen met andere ondersteuningsbehoeften zo min mogelijk te scheiden van reguliere leerlingen beoogt passend onderwijs verschillen tussen leerlingen te verminderen, leerlingen voor te bereiden op de maatschappij, hen gewend te raken aan “andere” mensen en de wederkerige relatie tussen school en buurt te bevorderen. Niemand wordt meer “buitengesloten” en de acceptatie van mensen met specifieke behoeften in de maatschappij moet worden gestimuleerd.

Het onderzoek levert een bijdrage aan de inclusie van cluster 1 leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs.

2. Theoretisch kader

Het doel van dit theoretisch kader is beschrijven van interne en externe factoren die invloed hebben op de begeleiding van het onderwijs aan een slechtziende (cluster 1) leerling in het regulier voortgezet onderwijs.

In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke recente ontwikkelingen in het onderwijs en de zorg invloed hebben op de begeleiding van leerlingen met een zorgvraag. De aankomende veranderingen binnen het *Passend Onderwijs* die invloed kunnen hebben op de cluster 1 leerlingen worden beschreven en afgezet tegen de voordelen van het huidige systeem. Ook wordt het maatschappelijk belang van inclusie en passend onderwijs behandeld.

In het tweede deel van dit hoofdstuk worden de conceptuele modellen die een rol spelen bij de begeleiding van een cluster 1 leerling geïntroduceerd. In het eerste model kijken we naar de oplossingsgerichte werkwijze bij de begeleiding van leerlingen waarbij dieper in gegaan wordt op wat dit betekend voor de cluster 1 leerling. Aan de hand van de ecologie van de cluster 1 leerling worden de verschillende invloeden op de slechtziende leerling uiteengezet.

De in dit hoofdstuk beschreven modellen zijn de leidraad in de begeleiding van een cluster 1 leerling. Zij vormen de basis voor het uitwerken van de enquête, interview vragen en het uiteindelijke advies om zo een duidelijk beeld te krijgen over de begeleiding van een slechtziende leerling in het regulier voortgezet onderwijs.

2.1 *Op weg naar passend onderwijs*

Het politieke klimaat heeft een behoorlijke invloed op het Nederlands onderwijs. Zo ook op het blinden en slechtzienden onderwijs (cluster 1). De regering heeft de kracht en middelen om veranderingen en vernieuwingen door te voeren. Het tempo en het beschikbaar gestelde financiering hebben direct invloed op de praktijk, en dus ook de praktijk van cluster 1 leerlingen. Het is daarom belangrijk om te weten welke onderwijs veranderingen op dit moment actueel zijn.

1808 werd de eerste school voor blinden en slechtzienden opgericht (Instituut tot onderwijs van blinden, 1908). Men dacht in deze tijd dat door goed onderwijs en goede opvoeding mensen maakbaar waren. Met de invoering van de wet Buitengewoon lager onderwijs in 1923 is onderwijs voor blinden en slechtzienden een volwaardig onderdeel van het Nederlands onderwijs systeem geworden. Blinden en slechtzienden woonden intern op de scholen en gingen in vakanties en weekenden naar huis. Binnen het internaat werden ze begeleidt door professionals op het gebied van de begeleiding van blinden en slechtzienden. Er was veel ruimte voor extra begeleiding op zowel vak inhoud als sociaal emotioneel vlak. Een nadelig gevolg van deze segregatie van blinden en slechtzienden was dat zij na het verlaten van het instituut moeilijk een baan konden vinden in de maatschappij (Weelden, 1957). Oudere blinden kwamen zelfs terecht in aparte huizen om de rest van hun leven door te brengen. Vanaf de jaren '70 kwam er druk te staan op de maatschappelijke segregatie. Stijgende kosten en nieuwe idealen zoals "weer samen naar school", leidden tot het streven blinde en slechtziende kinderen zoveel mogelijk deel te laten nemen aan het regulier onderwijs (Kemenade, 1977). Voordelen hiervan zijn dat deze leerlingen makkelijker een baan kunnen vinden, beter integreren in de samenleving en zich minder afzonderen. Het vinden van een geschikte baan is voor veel slechtzienden nog steeds een probleem. Vaak missen slechtziende jongeren de eerste werkervaring doordat ze tijdens hun middelbare schooljaren geen bijbaantjes kunnen krijgen (Wagner, D'Amico, Marder, Newman, & Blackorby, 1992). Het is dus niet zo gek dat de voorkeur nog steeds uitgaat naar zoveel mogelijk integreren.

De ideeën over inclusie en "passend onderwijs" zijn dus eigenlijk niets "nieuws". De plannen voor Passend onderwijs hebben vanaf 2007 kracht bijgekregen door concrete plannen van de overheid. In 2011 diende Minister van Bijsterveldt de wetswijziging "Passend onderwijs" (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011) in waarmee ze de onderwijswereld dwong na te denken over de komende veranderingen. Op dit moment staat het gehele Nederlands onderwijs in het teken van de veranderingen ter bevordering van maatschappelijke integratie van alle kinderen. Het

lesgevend personeel zal de komende jaren te maken krijgen met een toename van leerlingen met specifieke en verschillende onderwijsbehoeften. Hun professionele taak is het onderwijs af te stemmen op deze onderwijsbehoeften. Cluster 1 leerlingen brengen een specifiek pakket aan behoeften met zich mee. Docenten zullen hun routines moeten loslaten en hun pedagogisch en didactisch handelen steeds meer moeten afstemmen op de onderwijsbehoeften van de leerlingen aan wie zij lesgeven. Dit kan tot gevolg hebben dat de taken en de werkdruk van docenten veranderd. Hier is een taak voor coaches en managers weg gelegd om docenten voldoende te ondersteunen wanneer zij les gaan geven aan een slechtziende leerling. Om docenten goed te kunnen begeleiden moet bekend zijn hoe zij denken over de begeleiding van leerlingen met specifieke behoeften en tegen welke belemmeringen zij aanlopen. Om zicht te krijgen op de mening van docenten zijn er vragen opgenomen in de enquêtes voor onderwijzend personeel en onderwijsondersteunend personeel die ik op mijn school, Niekée te Roermond, afgenomen heb.

2.2 *Het slechtziende kind centraal*

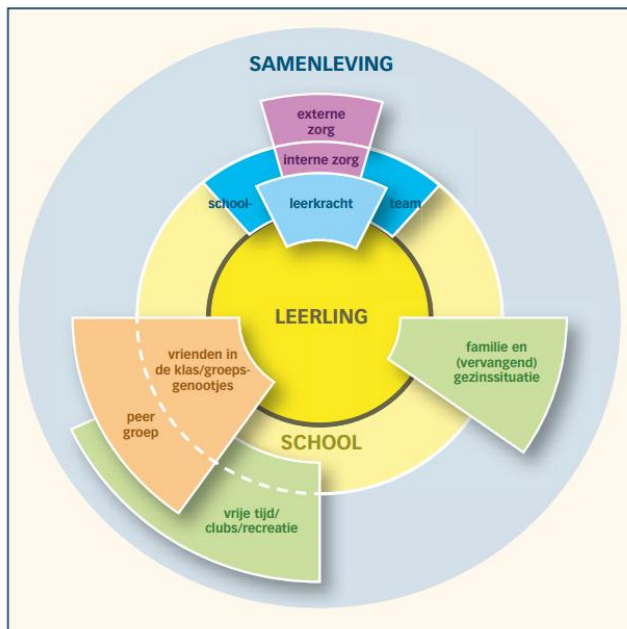
2.2.1 *Slechtziendheid*

Slechtziendheid is een beperkt of verslechterd gezichtsvermogen, dat niet voldoende gecorrigeerd kan worden door middel van een bril, contactlenzen of een operatie (Visio, 2013). Slechtziend betekent dat je gezichtsscherpte lager is dan normaal, je gezichtsveld is verkleind of je hebt bijvoorbeeld veel last van licht. Slechtziendheid heeft invloed op alle levensaspecten zoals lezen, computer gebruik, iemand bellen, gezichten herkennen, koken en het volgen van onderwijs. Technologische vooruitgang heeft de kansen voor slechtziende leerlingen aanzienlijk verbeterd en biedt zelfs betere kansen om te slagen binnen het regulier onderwijs. Veel slechtziende leerlingen met voldoende zicht kiezen er voor om naar het regulier onderwijs te gaan. De begeleiding van een slechtziende leerling binnen een reguliere setting vraagt om speciale aandacht van docenten, ouders en klasgenoten.

2.2.2 *De ecologie van de leerling*

Voor de optimale begeleiding van slechtziende leerling is het belangrijk te weten welke verschillende rollen de peergroepen en milieus waarin de leerling zich bevindt hebben. De leerling staat hierin centraal. Om de gehele samenhang van invloeden van de leerling weer te geven gebruiken we het ecologisch model (Jeninga & van Meersbergen, De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs., 2010). Hoewel dit model geschreven is om gedrag van

leerlingen een plek te geven kan het model ook gebruikt worden om het belang van goed afgestemde samenwerking rondom de begeleiding en ontwikkeling van een slechtziende leerling weer te geven. Slechtziende leerlingen zijn voor een groot deel afhankelijk van de steun en hulp die hun omgeving hun geeft door hun beperkte gezichtsvermogen.

Figuur 1: De ecologie van de leerling (Van Meersbergen & Jeninga) grafische vormgeving ©Ruud de Moor Centrum/Open Universiteit Nederland

Belangrijkste segmenten die bij ontwikkeling van een slechtziende leerling een rol spelen zijn:

- Peergroep: vrienden en klasgenoten
- Ouders/familie
- Docenten en mentor

Slechtziendheid heeft invloed op de manier van leren. Niet alleen het leren van kennis maar ook het leren ontdekken van de wereld en leren van sociale verhoudingen. Als eerste heeft het invloed op het experimentele leren (Pugh & Erin, 1999).

Leerlingen zonder oogandoening leren door er zelf op uit te gaan en te ontdekken. Slechtziende leerlingen zijn afhankelijk van ouders, docenten en vrienden om nieuwe dingen die zij zelf niet zien te ontdekken. Als

deze hulp ontbreekt zal een slechtziende leerling minder ervaringen opdoen. Vervolgens heeft het ontwikkelen van alternatieve vaardigheden invloed op het leren. De meeste ruimten zijn ontwikkeld voor leerlingen met normaal zicht. Een slechtziende leerling heeft andere vaardigheden nodig om ook gebruikt te kunnen maken van zijn omgeving en aanwezige lesmaterialen. Denk bijvoorbeeld aan een poster met maateenheden achter in de klas. De slechtziende leerling kan geen gebruik maken van deze informatie. Als laatste heeft de toegang tot informatie die leerlingen die kunnen zien terloops opdoen invloed op het leren. Slechtziende leerlingen missen veel van deze informatie en hebben hiervoor extra onderwijs voor nodig zoals mobiliteitstraining en sociale vaardigheidstraining.

2.2.3 School segment - onderwijsdoelen

De onderwijsdoelen voor slechtziende leerlingen zijn niet anders dan de doelen voor alle andere studenten. Sociale competenties, onafhankelijkheid, communiceren en inzetbaar zijn voor werk zijn algemeen geldende doelen voor iedere leerling. De slechtziende leerling vereist echter specifieke aanpassingen om deze doelen te bereiken die anders zijn dan die van leerlingen zonder

visuele beperking. Specifieke onderwijsdoelen en kerndoelen (Dijksma, 2010) voor leerlingen met een visuele beperking zijn:

- het onderwijsdoel om te leren gaan met hun beperking,
- zich aan te leren oriënteren en verplaatsen in de ruimte (binnen en buiten),
- leren lezen en schrijven via Braille en/of zwartschrift,
- leren van mondeling taalgebruik bij vreemde talen,
- stimuleren van het gebruik van andere zintuigen dan de visus.

Om ervoor te zorgen dat elke slechtziende leerlingen zijn of haar onderwijsdoelen behaalt is het nodig om de individuele behoeften gerelateerd aan de afwijking in kaart te brengen en oplossingen en veranderingen op te nemen in het onderwijsprogramma dat door het gehele team gedragen wordt. Het in kaart brengen van individuele behoeften is nodig omdat iedere leerling andere dingen als “prettig” of “onprettig” ervaart. Er is dus een individueel handelingsplan nodig waarin met de leerling doelen worden afgesproken.

Leerlingen die van het speciaal onderwijs voor blinden en slechtzienden komen zijn gewend aan een volledig aangepaste omgeving met duidelijke kleuren, verschillende structuren grond, vergrotingsmaterialen, lesmethodes, klasgenoten met dezelfde behoeften en docenten met ervaring in het lesgeven aan deze groep kinderen. Dit is voor de leerling een behoorlijke overgang als deze er voor kiest naar het regulier onderwijs over te stappen. Veel van deze elementen ontbreken in de reguliere school of zijn minder duidelijk uitvergroot. Het is van belang dat op de eerste dag, of eventueel een moment voor de eerste schooldag, de leerling op zijn gemak de school kan leren kennen. Wie is de mentor? Waar zitten de kluisjes en hoe breed zijn de treden van de trappen? Zijn de trappen zichtbaar voor de leerling? Hoe is de indeling van het schoolgebouw?

2.2.4 De veranderende rol van de docent

De taken van docenten van slechtziende leerlingen spelen een belangrijke rol in het helpen van deze leerlingen. Samen met collega's, ouders, ambulant begeleiders en de leerling moeten zij ervoor zorgen dat de leerling een positieve groei doormaakt. De grootste uitdaging voor docenten ligt in de beschikbare tijd, samenwerking met collega's en complexiteit van de taken (Brown & Beamish,

De samenwerking van alle segmenten uit de ecologie helpt het succes van de leerling te vergroten.

2012). Docenten die lesgeven krijgen te maken met verschillende rollen tijdens de schoolcarrière van de leerling.

Docentenrollen leerlingen met een visuele beperking	
Ondersteunen van de leerling met sociale vraagstukken,	Directe instructie gericht op de grootst mogelijke visuele efficiëntie bij het gebruik van hulpmiddelen,
Bevorderen en optimaal gebruik maken van het cognitief niveau van de leerling,	Contact onderhouden met ouders over aangepaste leer strategieën,
Meedenken met collega's over geschikte evaluatie en assessment strategieën	De leerling ondersteunen in de ontwikkeling van zelfvertrouwen, sociale acceptatie en zelfbeschikking
Collega's met minder ervaring ondersteunen,	Begeleiding in de overgang naar praktijkvakken,
Technologische veranderingen bestuderen en evalueren,	Aanpassen en verkrijgen van geschikt materiaal,
De leerling correct doorverwijzen,	Aanpassen van de omgeving,
De leerling voorbereiden op het aangepaste examen,	Rapporteren aan begeleiders,
De invloed van het slecht zien op de resultaten evalueren,	Adviseren over toekomstige opleidingen.
Vooruitgang bijhouden,	

Sommige van deze taken, in combinatie met het reguliere programma voor leerlingen met goed zicht, zorgen voor veel complexiteit. Als je nieuw bent in het werken met slechtziende leerlingen zal het extra tijd vergen om alles goed georganiseerd te krijgen. Door de veranderende lesstof en veranderende behoeften van de leerling zal het programma en de aanpak continue moeten worden aangepast aan de situatie.

Voor school coördinatoren en mentoren komen daar nog taken bij als, contacten onderhouden met instanties buiten de school, ondersteunen van vakdocenten zonder speciale opleiding of ervaring, informatie verstrekking aan het gehele team waar nodig en het volgen van cursussen voor professionele ontwikkeling.

De rol van de docent blijft nagenoeg bijna hetzelfde. Je bent educator en pedagoog. Wat er verandert zijn de hulpmiddelen, methoden en vraagstukken die de cluster 1 leerling nodig heeft om

met de verschillende vakken mee te kunnen doen. Toetsen moeten wellicht digitaal of mondeling worden gegeven, en sociale vraagstukken hebben extra aandacht nodig. Hier moet je op in kunnen

Leerlingen met een visuele beperking zijn kwetsbaar voor negatieve sociale situaties. Zelfvertrouwen en weerbaarheid helpen de leerling zich staande te houden.

spelen, maar dat is toch wat iedere docent graag doet. De leerling verder helpen in zijn of haar ontwikkeling.

2.2.5 Peergroep segment – Vrienden en klasgenoten

De sociaal emotionele ontwikkeling van slechtziende leerlingen in het voortgezet onderwijs kent dezelfde kenmerken als die van leerlingen zonder visuele beperking uit de eigen peergroep. Bijv. vrienden hebben en verliefd worden zijn aspecten van een normale ontwikkeling die ook bij slechtziende leerlingen een rol spelen .

Behoeften sociaal emotionele ontwikkeling van de middelbare scholier.	
Onzekerheid, erbij willen horen, experimenteren, in discussie gaan, gericht op wat anderen vinden en seksualiteit.	Succes willen ervaren, zich goed voelen, de behoefte naar een veilige omgeving, vrienden hebben, verliefd worden.

De interactie met de peergroep vindt niet alleen binnen de school plaats maar ook in de vrije tijd. Slechtziende leerlingen met een verstoorde sociaal emotionele ontwikkeling zijn zeer gevoelig voor sociale isolatie. Sociale isolatie kan de leerling belemmeren in specifieke sociale interacties zoals het zelf starten van een gesprek (MacCuspie, 1996). Ze kunnen beperkt worden in de sociale ontwikkeling en bijbehorende vaardigheden. Een slechtziende leerling is niet in staat gezichtsuitdrukkingen en subtiele lichaamstaal te herkennen. Gesprekken en activiteiten kunnen als onhandig en verwarrend worden ervaren. *Sociale vaardigheden die leerlingen met goed zicht kunnen observeren moeten de slechtziende leerling worden aangeleerd om te leren herkennen.* Het aanleren van deze vaardigheden is de taak van iedereen binnen de school, waar en wanneer dit nodig is. McBroom (1997) bewees dat 67% van de slechtziende leerlingen die meedoet met sociale activiteiten, contact maken met peer-groepsleden en assertief leren zijn een groter sociaal succes ervaart.

Het is belangrijk dat de slechtziende leerling weerbaar is en zelfvertrouwen ontwikkelt om te

leren omgaan met verschillende interacties. Niet altijd zullen de medeleerlingen even aardig zijn. Het leven en alle interacties op het regulier onderwijs gaat vele malen sneller dan de slechtziende leerling gewend is. Dit maakt de kans om belangrijke sociale veranderingen te missen extra groot. Als docent van een slechtziende leerling zal je zorg moeten dragen voor de ontwikkeling van het zelfvertrouwen van de leerling. Je staande weten te houden in een sociale context is niet voor iedereen even gemakkelijk. Slechtziende leerlingen hebben een extra achterstand door het niet zien van subtiele bewegingen en opvangen van veranderingen. Ook zien ze zichzelf niet. Ze zijn afhankelijk van feedback van hun omgeving. Het ontwikkelen van sociale vaardigheden maakt een leerling weerbaarder in onbekende sociale situaties

De slechtziende leerling kan verder behoefte hebben aan onderwijs in sociale vaardigheden, seksuele voorlichting, onderwijs gericht op het welbevinden van de leerling en recreatie vaardigheden. Ook zullen ze moeten leren omgaan met de psychologische gevolgen van hun beperking. Hier voor blijven slechtziende leerlingen onder begeleiding van instellingen als Koninklijke Visio Grave of Bartimeus.

2.2.5 Familie segment

De samenwerking met alle team leden inclusief de familie helpt het succes van de leerling te vergroten. Ouders brengen niet alleen de kennis over unieke kenmerken van hun kind mee maar ook de jarenlange ervaring met onderwijs aan hun slechtziende kind. Ouders willen bovendien zeggenschap hebben binnen de driehoek cliënt, ouders en begeleider (Egerts, 2007). Afstemming van de thuis en schoolsituatie versterkt de ontwikkeling van de leerling en daarmee zijn slaagkans. Om al deze samenwerking goed te laten verlopen is het verstandig een vraagbaken aanwezig te hebben. Deze kan zorgdragen voor de onderlinge communicatie en afstemming tussen de thuissituatie en schoolsituatie.

2.3 De veranderende organisatie

Met de komst van een slechtziende leerling op een reguliere school veranderen er voor alle partijen een aantal zaken waar de hele organisatie mee te maken krijgt. Tijdens de hele periode van begeleiding en onderwijs moet er gekeken worden naar wat wel en niet werkt voor de leerling, voor docenten, voor klasgenoten en voor ander personeel. Begeleiding van zowel de leerling, de klasgenoten en het personeel kan invloed hebben op het veranderproces en niet altijd ten positieve.

In de verandering van de komst van een slechtziende leerling zie ik binnen de organisatie ook de factoren van Senge (Senge, Cambron-McCabe, Lucas, Smith, Dutton, & Kleiner, 2000) terug:

- Ontwikkeling van persoonlijk meesterschap. Alle partijen versterken hun competenties met als doel een succesvolle afronding van de schoolcarrière van de slechtziende leerling op de reguliere school.
- Ontwikkeling van een gedeelde visie waarop regelmatig gereflecteerd wordt. Alle betrokkenen voelen zicht eigenaar van de ontwikkeling van de leerling en werken samen aan een gemeenschappelijk beleid.
- Invloed van mentale modellen die de betrokkenen hanteren in hun werk en de mate waarin zij bereid zijn hierin veranderingen aan te brengen. Zowel de leerling als de docenten zullen op zoek moeten naar wat werkt en welke veranderingen voor hen haalbaar is in hun praktijk.
- Leren als team. Docenten moeten onderling succes ervaringen uitwisselen en elkaar helpen met oplossingen.
- Denken vanuit systemen waarin de nadruk ligt op het leren omgaan met en antwoorden geven op veranderingen in de omgeving. Samenwerking, feedbackgeven, feedback ontvangen, onvoorspelbaarheid en een continue vraag naar aanpassingen rondom het onderwijs van de slechtziende leerling.

De mogelijke veranderingen kunnen leiden tot weerstand bij het personeel. Als na dit onderzoek blijkt dat er veel weerstand bestaat bij de leerling of onder het personeel is het noodzakelijk dat er gekeken wordt naar de herkomst van deze weerstand. Weerstand kan diepere oorzaken hebben die voor teamleiders of begeleiders van de leerling niet zichtbaar zijn maar wel het veranderproces en de organisatie kunnen beïnvloeden. Het kan helpen deze oorzaken boven water te halen om zo de verandering een positieve wending te geven (De Lange, Schuman, & Montessori, 2011).

3. Onderzoeksmethodologie

3.1 Kwalitatief en kwantitatief Onderzoek

Dit onderzoek is een kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Er wordt gebruikt gemaakt van een surveyonderzoek voor de grote groepen deelnemers. Omdat bij een surveyonderzoek het risico bestaat dat data en uitkomsten oppervlakkig blijven heb ik er ook voor gekozen enkele individuen te interviewen. Het doel hiervan was om de bevindingen van de twee grootste peergroepen (docenten, klasgenoten) van de slechtziende leerling naast de bevindingen van de leerling te zetten om te kijken of deze overeenkomen of niet. Doordat ik als onderzoeker het hele schooljaar ook begeleider ben geweest van de leerling kan dit gezien worden als een evaluatieonderzoek.

Ik ga onderzoeken hoe een reguliere VMBO school de begeleiding van een slechtziende leerling zodanig kan organiseren dat dit onderwijs afgestemd is op de onderwijsbehoeften van de leerling. Dit doe ik door de onderwijsbehoeften van een slechtziende leerling in kaart te brengen door theorie onderzoek en doorlopende gesprekken met een slechtziende leerling in het regulier voortgezet onderwijs. Ook vraag ik het personeel van een VMBO school naar hun ervaringen met het werken met een slechtziende leerling. Verder ga ik de ouders van een slechtziende leerling in het VMBO interviewen over hoe zij de begeleiding van hun kind ervaren. Als laatste onderzoek ik in hoeverre het huidige zorgbeleidsplan van de school voorziet in de begeleiding van slechtziende en/of blinde leerlingen.

Het interpretatieve onderzoeksparadigma is kenmerkend voor dit onderzoek. Als onderzoeker en tevens docent een de slechtziende leerling in dit onderzoek participeer ik in de onderzochte praktijk. Ik heb de ervaringen van meerdere onderzoeksgroepen bekeken die elk persoonlijk zijn. Mijn eigen visie en die van de onderzoeksgroepen ga ik interpreteren waaruit een conclusie en aanbeveling voort komt.

3.2 *Dataverzameling*

3.2.1 *Theorie*

Door middel van literatuuronderzoek ga ik laten zien welke segmenten in de ecologie van de leerling de grootste invloed hebben op de ontwikkeling van de leerling. Deze segmenten zijn de onderzoeksgroepen binnen dit onderzoek. Verder ga ik de onderwijsbehoeften van de leerling die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de slechtziende leerling in kaart brengen. Deze gegevens worden in de analyse naast de onderzoeksgegevens uit het praktijkonderzoek gelegd om te bepalen welke overeenkomsten en verschillen er en zijn en wat dit betekent voor de begeleiding van de leerling.

3.2.2 *Enquêtes*

Voor de onderzoeksgroepen met meerdere personen binnen een rol en/of taak is gekozen om enquêtes te houden. Hiermee kunnen de opvattingen van een groep mensen snel worden weergegeven. De afgenomen enquêtes bestaan uit zowel open vragen als meerkeuzevragen. Bij enkele vragen kan een toelichting worden gegeven. Niet alleen de docenten van de slechtziende leerling zijn gevraagd de enquêtes in te vullen maar ook onderwijsondersteunend personeel en toekomstige docenten. Hiermee worden de laatste twee groepen ook deelgenoot van de ontwikkeling van de slechtziende leerling en hoop ik dat zij zich tijdig zullen laten informeren over deze bijzondere leerling.

3.2.3 *Gesprekken met de leerling*

Gedurende het hele jaar heb ik één op één gesprekken met de leerling gehad over de voortgang en problemen waar de leerling tegenaan liep. Deze gesprekken vonden één keer per maand plaats, of wanneer de leerling zelf aangaf behoefte te hebben aan extra ondersteuning. Tijdens deze gesprekken heb ik d.m.v. oplossingsgerichte gesprekstechnieken de leerling zelf naar oplossingen laten zoeken. Deze hebben we daarna steeds opnieuw samen gecommuniceerd naar het

docententeam. De leerling heeft telkens aangegeven wat wel en wat niet werkte. Daar waar nodig hebben we gesprekken gehad met specifieke docenten om extra duidelijkheid te scheppen.

3.3 Context en selectie

Alle onderzoeksgroepen zijn verbonden aan de reguliere VMBO school Niekée te Roermond. Het onderzoek heeft plaats gevonden in het schooljaar 2012-2013.

Onderzoeksgroep 1: Docenten die lesgeven aan de slechtziende leerling in de brugklas. Deze groep bestaat uit 17 docenten verdeeld over 11 vakken.

Onderzoeksgroep 2: Docenten beroepsgerichte vakken en examenklassen. Ik heb ervoor gekozen ook deze groep een enquête af te nemen omdat deze docenten uiteindelijk verantwoordelijk worden voor de leerling in de bovenbouw. De leerling krijgt vanaf leerjaar drie te maken met een beroepsgericht vak die op zichzelf nieuwe uitdagingen met zich mee zal brengen. Door deze groep mensen mee te nemen in het onderzoek kan ik aan het eind een voorstel doen hoe deze docenten voor te bereiden op de slechtziende leerling. De groep mogelijke docenten in de bovenbouw, die op dit moment nog geen lesgeven aan de slechtziende leerling bestaat uit 17 docenten.

Onderzoeksgroep 3: Onderwijs ondersteunend personeel. Behalve onderwijzend personeel (OP) heeft op Niekée het onderwijs ondersteunend (OOP) ook een belangrijke rol. Zij zorgen voor de facilitaire behoeftes zoals een kluisje, de juiste boeken en ICT-ondersteuning. Omdat ICT binnen de school een belangrijke plek in neemt, iedere leerling een iPad/Laptop, krijgt ook de slechtziende leerling hier mee te maken.

Onderzoeksgroep 4: Klasgenoten van de slechtziende leerling. Deze groep leerlingen speelt bij de ontwikkeling van de slechtziende leerling een belangrijke rol. Ze vormen de peergroep van de leerlingen. Binnen de klassikale zetting moeten ze regelmatig samenwerken. Ook voor deze groep leerlingen is het niet alledaags een slechtziende leerling in de klas te hebben. Daarom heb ik er voor

gekozen ook deze peergroep mee te nemen in mijn onderzoek. Omdat de sociale acceptatie een belangrijk aspect is voor een gezonde ontwikkeling van het zelfbeeld van de slechtziende leerling.

Onderzoeksgroep 5: De ouders van de slechtziende leerling. Ik heb gekozen om de mening van de ouders van de leerling mee te nemen om zo hun ervaringen rondom de geboden begeleiding van de slechtziende leerling vast te leggen. Ouders zijn een kennisbron als het gaat over hun kind. Zij horen thuis de reactie van hun kind en kunnen dus bijdragen aan een optimale begeleiding binnen de schoolsetting en thuis als het gaat om huiswerk. Hiervoor heb ik de bijeenkomsten met de ambulant begeleider gebruikt.

Onderzoeksgroep 6: De slechtziende leerling. Centraal in het onderzoek staat de slechtziende leerling. Doormiddel van doorlopende gesprekken gedurende het hele schooljaar heb ik onderzocht wat de behoeften van de leerling zelf zijn en op welke manier de leerling zelf bijdraagt aan een oplossingsgerichte samenwerking met OP, OOP en klasgenoten. De geboden begeleiding moet natuurlijk aansluiten op de behoeften van de leerling.

Gegevens m.b.t visueel functioneren en overige beperkingen	
Hoofddiagnose:	Stargardt
Risicofactoren:	Progressieve aandoening
Perceptieproblemen:	Geen
Overige beperkingen:	Geen
Onderzoeken met datum:	Vfo 02-04-2012
Gezichtsscherpte veraf:	Zonder bril: 0.1 / met donkere bril: 1/15-
Gezichtsscherpte dichtbij:	Zonder bril: 0.08 (vergrotingsmaatstaf 5x)
Leesvisus:	A8 op 10 cm. afstand
Diepteziën	
Gezichtsveld:	Perifeer intact, centrale scotomen (uitvallen)

Kleurenzien:	Moeite met onderscheid zwart-donkerblauw en rosé-oranje
Lichtbehoefte:	Te veel licht is schadelijk voor het oog
Contrastgevoeligheid:	Verlaagd
Hulpmiddelen:	- Laptop met vergroting en spraak. - binoculaire kijker (voor het zien op afstand) - digitale boeken / gesproken boeken - vergrotingen - beeldschermloop (thuis)
Oriëntatie & mobiliteit:	Goed
Tactiel functioneren	Goed

Voor het volledige begeleidingsplan zie bijlage **4. Begeleidingsplan slechtziende leerling Niekée**.

3.4 Triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit

Triangulatie is het raadplegen van meerdere bronnen en deze met elkaar te vergelijken om zo doende valide onderzoeksresultaat vast te stellen. Door te zorgen voor gegevens uit verschillende bronnen wordt het onderzoek betrouwbaar. Om te voldoen aan triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit heb ik enquêtes afgenomen aan onderzoeksgroepen één t/m vier, en interviews gehouden met onderzoeksgroepen vijf en zes. Ook is er een theoretisch bronnenonderzoek gedaan waarbij nationale en internationale bronnen onderzocht zijn.

Bij het houden van de enquêtes is gestreefd naar zoveel mogelijk mensen uit verschillende groepen betrokkenen bij de slechtziende leerling. Behalve personeel dat nu al les geeft aan de leerling is bijvoorbeeld ook gekozen om mogelijk toekomstige docenten al naar hun mening te vragen.

De validiteit van het onderzoek is gewaarborgd door de kritische houding van de onderzoeker. Zo heb ik zelf de enquête aan het onderwijzend personeel niet ingevuld omdat ik veel meer kennis en ervaring heb met het werken met een slechtziende leerling door cursussen en het regelmatige contact met de ambulant begeleider van de leerling. Ik ben mij bewust geweest van de dubbelrol als docent en onderzoeker. Mijn opgedane kennis heb ik meegenomen in het theoretisch onderzoek en bij het opstellen van de enquête en interview vragen.

Ook is er gebruikt gemaakt van de feedback van critical friends om te kijken of vragen helder gesteld zijn. Alle betrokken personen zijn op de hoogte van het onderzoek en het doel. Zij weten dat de uitkomsten gepresenteerd worden aan de directie. Zij krijgen aan het eind een kopie van het onderzoek als daar vraag naar is.

Voor het verkrijgen van data is rekening gehouden met de vijf ethische aspecten van praktijkonderzoek (Boerman, 2008). Directie en teamleiders zijn op de hoogte van mijn werkwijzen en zijn geïnformeerd over het doel van mijn onderzoek. De namen van de leerlingen en betrokken personen zijn geanonimiseerd. Tevens zijn ook de antwoorden op de enquête vragen anoniem omdat deze een zekere mate van handelingsverlegenheid kunnen tonen. Dit maakt mensen kwetsbaar en dat maakt het garanderen van anonimiteit belangrijk.

Aan het eind van het onderzoek worden enquêtes en antwoorden vernietigd.

3.5 Tijdspad

Datum	Activiteit		
September 2012	Formuleren onderzoeksvoorstel	Eerste gesprek met leerling	
Oktober 2012	Bijwerken probleemstelling + definitieve onderzoeksvraag	Literatuuronderzoek	Huisbezoek leerling + AOB'er
November 2012	Toestemming vragen deelnemers	Literatuuronderzoek	Cursus Visio Grave
December 2012	Opstellen enquête vragen	Literatuuronderzoek	Gesprek met praktijkvak docenten en leerling
Januari 2013	Interview vragen opstellen	Theoretisch kader schrijven	Gesprek met Engels docent en de leerling
Februari 2013	Enquêtes versturen		Tweede gesprek met ouders, leerling, AOB'er
Maart 2013	Data verzameling	Methodologie beschrijven	Interviews plannen
April 2013	Laatste gesprek ouders en ambulant begeleider	Data analyse	
Mei 2013	Conclusies en aanbevelingen schrijven	Reflecteren onderzoek	Symposium workshop "slechtziend"
Juni 2013	Inleveren verslag		

4. Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk heb ik de gegevens uit de enquêtes en de gesprekken met de leerling en ouders verwerkt. Daarnaast geef ik telkens een korte conclusie op dataniveau. De eindconclusie en beantwoording van de onderzoeksvraag vind plaats in hoofdstuk 5.

4.1 Data uit de enquêtes

4.1.1 Enquête aan docenten die dit jaar lesgeven aan een slechtziende leerling.

Onder collega's die dit schooljaar, 2012/2013, les geven in de brugklas aan een slechtziende leerling heb ik een enquête verspreid. De enquête is verspreid onder 12 collega's. Hiervan hebben negen collega's de enquête ingevuld. De respons ligt 75%.

Met kleuren is aangegeven in welke mate iets positief of negatief is.

Groen = Positieve ontwikkeling,

Oranje/Geel = Redelijke ontwikkeling, aandachtspunten,

Rood = Probleem ontwikkeling, directe aandacht nodig!

Algemeen

- Alle collega's hebben aangegeven "vakdocent" te zijn van de leerling.
- Slechts één collega geeft aan eerdere ervaring te hebben met het lesgeven aan een slechtziende leerling.
- Alle collega's geven aan de mentor het meest geschikt te vinden als informatie persoon en vraagbaken.

Vragen over de eigen praktijk/eigen handelen

1: Helemaal niet mee eens.

3: Een beetje mee eens.

2: Een beetje mee oneens.

4: Helemaal mee eens.

	n.v.t.	1	2	3	4
4. De integratie van een slechtziende leerling in het regulier onderwijs draagt bij aan zijn/ haar integratie in de samenleving.			11%	22%	67%
5. Lesgeven aan een slechtziende leerling vind ik een uitdaging.			22%	33%	44%
6. Lesgeven aan een slechtziende leerling ervaar ik als moeilijk.		22%	33%	22%	33%
7. Ik zou graag extra handvaten aangereikt krijgen over hoe een slechtziende leerling les te geven.	33%	11%	33%	11%	33%
8. Ik was bij de start van het jaar op de hoogte van de komst van een slechtziende leerling.				22%	78%
9. Aan het begin van het jaar had ik genoeg informatie over deze leerling om het jaar mee te kunnen starten.				67%	33%
10. Ik weet wie het eerste aanspreekpunt over de leerling is.		11%		11%	78%
11. Ik heb de door de mentor verstrekte informatie in september doorgelezen.				22%	78%
12. Ik heb het handelingsplan van de leerling op Magister doorgelezen.		33%	11%	44%	11%
13. Ik heb één of enkele tips uit de informatie in mijn praktijk gebruikt.	33%	11%		33%	44%
14. Ik heb andere oplossingen in de praktijk toegepast.	44%		11%	22%	56%
15. Ik zoek regelmatig met de leerling naar oplossingen als we tegen een probleem aanlopen.	33%			22%	67%
16. Ik vraag de mentor naar oplossingen als ik er met de leerling niet uitkom.	44%	11%	22%		44%
17. Ik heb zelf op internet of in andere media wel eens naar extra informatie gezocht om de leerling met mijn vak te kunnen helpen.	44%	33%		22%	22%
18. Ik heb tijdens de les voldoende tijd om de slechtziende leerling extra ondersteuning te bieden.	33%	33%	11%	22%	22%
19. Ik geef de leerling aangepast werk waar nodig.		11%		56%	33%
20. Ik denk altijd aan het aanpassen van opdrachten.		11%	11%	67%	11%
21. Ik denk altijd aan het vergoten van lesmateriaal.	33%	11%	11%	22%	44%
22. Ik denk altijd aan het digitaal opsturen van toetsen en opdrachten.	33%	44%		11%	33%

4. Welke aspecten van het lesgeven aan een slechtziende leerling vind je moeilijk?

Antwoorden van docenten over wat ze moeilijk vinden aan het lesgeven aan een slechtziende leerling gaan over tijd (krijg de leerling het af) en of de leerling het begrepen heeft. Ook wordt er aangegeven dat er regelmatig te weinig tijd is voor individuele begeleiding. Eén collega geeft aan dat het lastig wordt als de laptop van de leerling niet werkt.

5. Welke voorwaarden heb jij nodig om de best mogelijke docent te zijn voor slechtziende leerlingen?

Docenten geven aan het volgende nodig te hebben:

- Meer tijd

- Kleinere groep leerlingen
- Tijd voor bijles
- Meer digitaal materiaal ter ondersteuning van de leerling
- Een leesprogramma dat tekst voorleest
- Een oplossing om aantekeningen van de leerling ergens op te slaan zodat deze gemakkelijk toegankelijk zijn voor de leerling

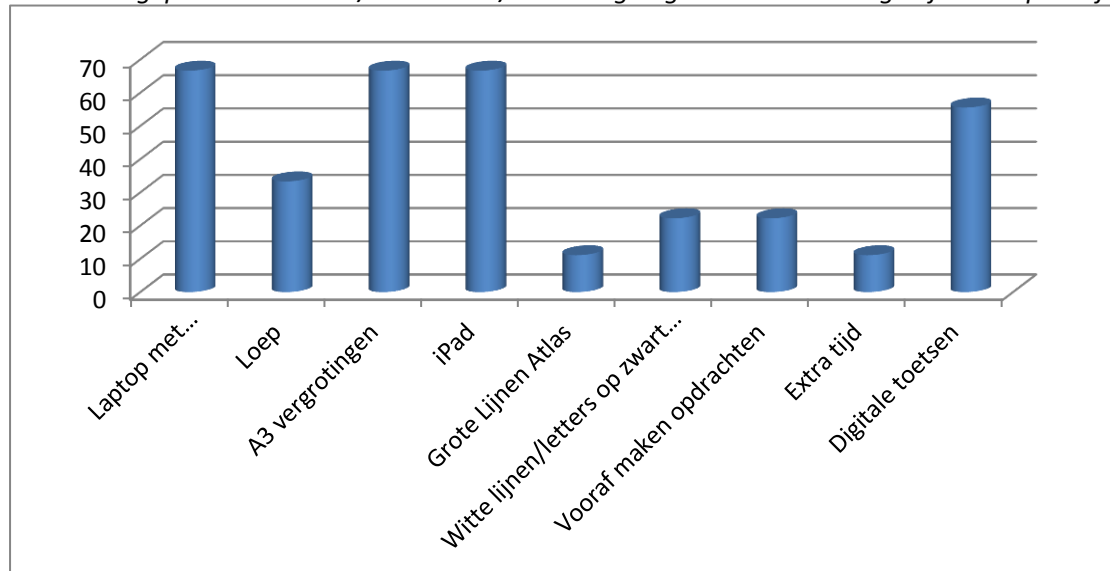
Vragen over de leerling in de les

1: Helemaal niet mee eens.
2: Een beetje mee oneens.

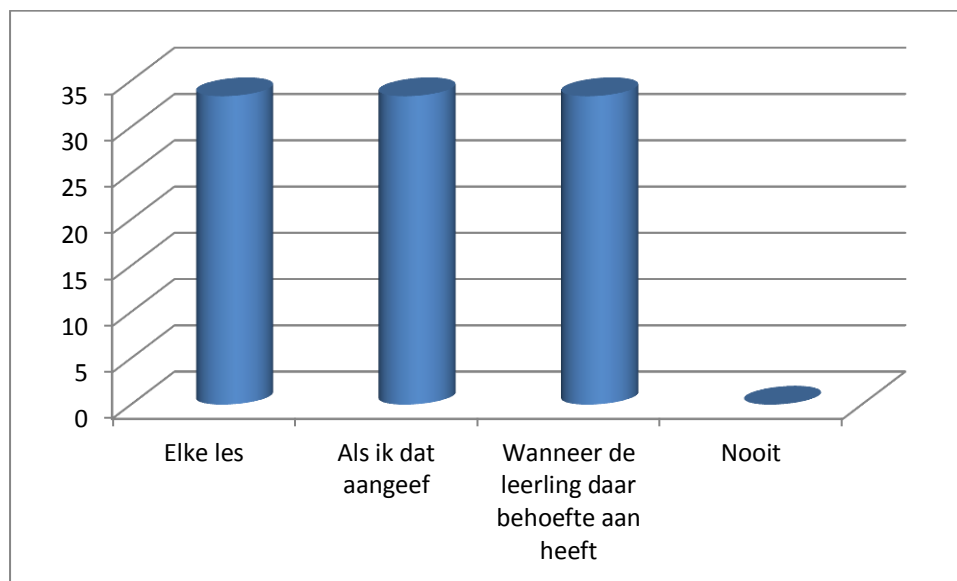
3: Een beetje mee eens.
4: Helemaal mee eens.

	n.v.t.	1	2	3	4
6. De leerling doet actief mee in de les.				22%	78%
7. De leerling is altijd opgewekt in mijn les.				11%	89%
8. De leerling haalt voldoende resultaten voor mijn vak.				33%	67%
9. De leerling krijgt al het door mij op gegeven werk af.		11%	33%	22%	33%
10. De leerling heeft moeite met mijn vak.		11%	22%	44%	22%
11. De leerling vraagt mij regelmatig om extra ondersteuning.	33%			22%	67%
12. De leerling vraagt mij wel eens hoe om te gaan met sociale situaties.	44%		56%		22%

6. Welke aangepaste methoden/materialen/handelingen gebruikt de leerling in jouw lespraktijk?

7. Hoe vaak maakt de leerling gebruik van hierboven aangekruiste aanpassingen?

Vragen over de rol van de mentor

	n.v.t.	1	2	3	4
8. De mentor heeft in het begin van het jaar op tijd informatie verstrekt.				22%	78%
9. De verstrekte informatie door de mentor is duidelijk.		11%		22%	67%
10. De mentor is voldoende beschikbaar voor vragen.				22%	78%
11. De mentor ondersteunt de leerling voldoende.	11%			22%	67%

Van de docenten geeft 89% aan dat de informatie voorziening voldoende is. Twee collega's hebben behoefte aan extra informatie door bijv. een workshop.

Per vakgebied

Talen	Docenten die lesgeven binnen de talen zijn voornamelijk positief. Ze ervaring lesgeven aan een slechtziende leerling als een ervaring en niet vervelend. Ze geven aan op de hoogte te zijn van de beschikbare informatie en zelf regelmatig de mentor te vragen of op internet te zoeken. Ze passen opdrachten aan en leveren toetsen voornamelijk digitaal. Een enkele keer wordt dit wel eens vergeten. Ze geven aan dat de leerling geen moeite heeft met hun vakken. Echter geven ze ook aan dat de leerling niet altijd het opgegeven werk binnen de gegeven tijd af krijgt.
Science	Docenten die lesgeven in de science vakken zijn voornamelijk positief. Ze ervaring lesgeven aan een slechtziende leerling als een ervaring en niet vervelend. Ze geven aan op de hoogte te zijn van de beschikbare informatie en zelf regelmatig de mentor te vragen of op internet te zoeken. Ze passen opdrachten aan en leveren toetsen voornamelijk digitaal. Een enkele keer wordt dit wel eens vergeten. Ze geven aan dat de leerling geen moeite heeft met hun vakken. Ze geven aan dat de leerling vaker dan gemiddeld de te maken stof niet af heeft. De leerling haalt wel goede resultaten. De leerling heeft moeite met deze vakken.
Mens en Maatschappij	Docenten die lesgeven binnen de talen zijn voornamelijk positief. Ze ervaring lesgeven aan een slechtziende leerling als een ervaring en niet vervelend. Ze geven aan op de hoogte te zijn van de beschikbare informatie. Er wordt minder aan de mentor gevraagd of op internet opgezocht om belemmeringen op te lossen. Ze passen opdrachten aan en leveren toetsen voornamelijk digitaal. Een enkele keer wordt dit wel eens vergeten. Ze geven aan dat de leerling geen moeite heeft met hun vakken. Echter geven ze ook aan dat de leerling niet altijd het opgegeven werk binnen de gegeven tijd af krijgt. De leerling heeft geen moeite met de M&M vakken.
Praktijk	De praktijk docenten zijn verdeeld. Waar de ene docent het als moeilijk ervaart vind de andere docent dit niet. De docent die aangeeft dat het lesgeven moeilijk is geeft aan dat hij/zij niet weet wie het aanspreekpunt is voor meer informatie over de leerling. Wel is de informatie gegeven door de mentor doorgelezen en gebruikt in de praktijk. Eén van de docenten geeft aan nooit aangepast werk te geven, geen informatie op internet op te zoeken, geen materiaal te vergroten en de door de mentor verstrekte informatie niet duidelijk te vinden. Alle docenten in de vakgroep geven aan dat er te weinig tijd is in de lessen voor individuele begeleiding. De leerling haalt wel voldoende resultaten bij de praktijk vakken. Docenten ervaren niet dat ze moeite heeft met de praktijk vakken.
Lichamelijke opvoeding	Helaas heeft niemand van deze vakgroep de enquête ingevuld.
Open leergebieden	Docenten die lesgeven binnen de talen zijn voornamelijk positief. Ze ervaring lesgeven aan een slechtziende leerling als een ervaring en niet vervelend. Ze geven aan op de hoogte te zijn van de beschikbare informatie en zelf regelmatig de mentor te vragen of op internet te zoeken. Ze passen opdrachten aan en leveren toetsen voornamelijk digitaal. Een enkele keer wordt dit wel eens vergeten. Ze geven aan dat de leerling regelmatig moeite heeft met hun vakken. Echter geven ze ook aan dat de leerling niet altijd het opgegeven werk binnen de gegeven tijd af krijgt. Er wordt aangegeven dat dit de beoordeling bij de leergebieden vermoeilijkt maar dat de werkhouding van de leerling veel goed maakt.

Conclusie

Over het algemeen zijn docenten positief gestemd over het lesgeven aan een slechtziende leerling. Collectieve klacht is het gebrek aan tijd om opdrachten en huiswerk af te krijgen of om individuele begeleiding te geven. Dit is te verklaren uit het feit dat docenten de leerling graag zien slagen en verder willen helpen. Maar helaas gebonden zijn aan de geboden tijd. Docenten geven aan dat de leerling overal goede resultaten haalt. Dit betekent dat er dus ook oplossingen gevonden zijn zodat de leerling voldoende kennis opdoet van de te leren stof.

Verontrustend vind ik dat maar weinig docenten het handelingsplan in het leerlingvolgsysteem hebben doorgenomen. Gelukkig hebben ze wel de door mij en de leerling uitgereikte handreikingen doorgenomen (zie bijlage 3). Er is zeer zeker nog verbetering mogelijk rondom de begeleiding van de leerling en de begeleiding van docenten. Iets waar veel winst op te halen valt is het geven van digitale toetsen. Bijna de helft van de docenten geeft aan hier niet altijd aan te denken, terwijl het een duidelijke afspraak is tussen leerling, mentor, ambulant begeleider en ouders, dat zoveel mogelijk toetsen en opdrachten digitaal aan de leerling gestuurd worden. Deze afspraak is ook meerdere malen gecommuniceerd is met het docententeam, maar wordt in de praktijk toch nog niet altijd nageleefd.

Opvallend is dat bij de praktijk en science vakken de meeste problemen zijn. Dit is een te verwachten uitkomst omdat deze vakken veel “kijkwerk” vergen, en veel werken met details die voor de leerling niet of zeer slecht waar te nemen zijn. De leerling zelf gaf ook aan dat dit probleem vakken zijn. De leerling heeft veel hulp van klasgenootjes nodig om te weten wat er moet gebeuren. Resultaten zijn dus in overeenstemming met elkaar.

Als laatste is opvallend dat ondanks dat in de open vragen vaak “te weinig” tijd genoemd wordt, deze keuze bij de aangepaste handelingen maar door één persoon aangevinkt is.

4.1.2 Enquête aan mogelijk toekomstig docenten van de slechtziende leerling.

Onder collega's die in de bovenbouw lesgeven op de praktijkafdelingen heb ik een enquête verspreid. Dit gaat om de docenten die niet lesgeven in de onderbouw. De enquête is verspreid onder 10 collega's, hiervan hebben er zes de enquête ingevuld. De respons ligt dus op 60%.

Met kleuren is aangegeven in welke mate iets positief of negatief is.

Groen = Positieve ontwikkeling,

Oranje/Geel = Redelijke ontwikkeling, aandachtspunten,

Rood = Probleem ontwikkeling, directe aandacht nodig!

Algemeen

- Eén collega geeft aan eerdere ervaring te hebben met het lesgeven aan een slechtziende leerling.
- Alle collega's geven aan de mentor het meest geschikt te vinden als informatie persoon en vraagbaken.
- Alleen collega's van de beroeps/praktijk vakken, science en talen hebben de enquête ingevuld.

Vragen over de eigen praktijk/eigen handelen

3. Welke problemen denk je dat een slechtziende leerling met jouw vak of jouw afdeling kan krijgen in de toekomst?

Vakgebied	Mogelijke belemmeringen
Talen	Leessnelheid, afhankelijkheid van digitale oplossingen.
Science	Leessnelheid, nauwkeurig kunnen tekenen van bijv. grafieken.
Praktijk vakken / Beroepsgerichte afdelingen	Precisie werk digitaal/beeldend is een belemmering wegen slecht zicht. Kunnen snijden, niet goed afwegen/afmeten. Kan gevaarlijk zijn voor de leerling. Problemen met zelfstandig uitvoeren van taken.

1: Helemaal niet mee eens.
2: Een beetje mee oneens.

3: Een beetje mee eens.
4: Helemaal mee eens.

	n.v.t.	1	2	3	4
4. <i>De integratie van een slechtziende leerling in het regulier onderwijs draagt bij aan zijn/ haar integratie in de samenleving.</i>		17 %		33 %	50 %
5. <i>Lesgeven aan een slechtziende leerling vind ik een uitdaging.</i>	17 %	17 %	33 %	33 %	
6. <i>Lesgeven aan een slechtziende leerling lijkt mij moeilijk.</i>			67 %		33 %
7. <i>De slechtziende leerling is welkom op onze afdeling.</i>		33 %			67 %
8. <i>Ik zou graag extra handvaten aangereikt krijgen over hoe een slechtziende leerling les te geven.</i>	17 %	17 %		33 %	33 %
9. <i>Ik was bij de start van het jaar op de hoogte van de komst van een slechtziende leerling.</i>	50 %	17 %			33 %
10. <i>Ik weet wie het eerste aanspreekpunt over de leerling is.</i>	33 %	33 %			33 %
11. <i>Als ik de leerling in mijn klas krijg zoek ik extra achtergrond informatie op.</i>	17 %		33 %	33 %	17 %

Opmerking enquête vragen: Bij vraag 7 gaat het om de mening van de docent, niet van de afdeling.

4. Welke aspecten van het lesgeven aan een slechtziende leerling denk je moeilijk te gaan vinden?

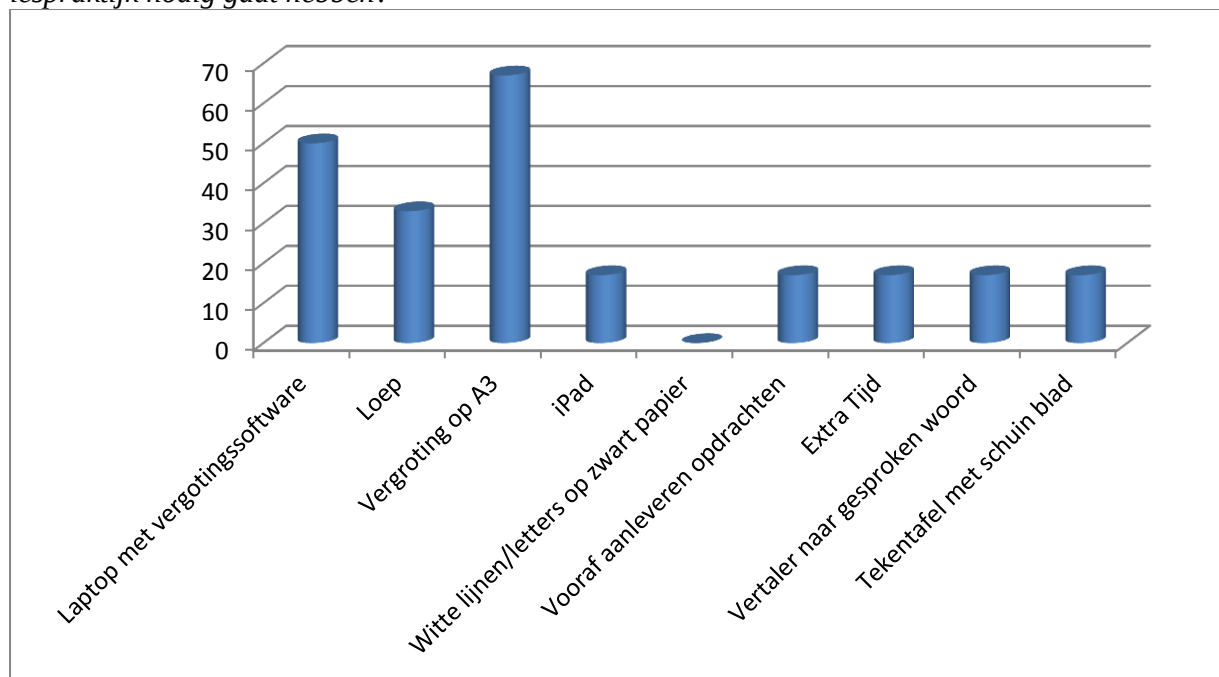
Vakgebied	Mogelijke belemmeringen
Talen	De persoonlijke begeleiding, daar moet je de tijd voor hebben. Tenzij natuurlijk aan alle randvoorwaarden voldaan is.
Science	Nauwkeurigheidstekeningen
Praktijk vakken / Beroepsgerichte afdelingen	Praktische handelingen met messen, Uitvoeren praktijkopdrachten, Programma's zoals illustrator en indesign kunnen wel inzoomen op het beeld, maar niet de tools.

5. Welke voorwaarden denk jij nodig te hebben om de best mogelijke docent te zijn voor slechtziende leerlingen?

Vakgebied	Mogelijke belemmeringen
Talen	Ik moet op de hoogte zijn van de mogelijkheden de leerling zoveel mogelijk als 'normale' leerling te behandelen. Hulpmiddelen dus waarover hij kan/moet beschikken.

Science	Nauwkeurigheidstekeningen
Praktijk vakken / Beroepsgerichte afdelingen	Geduld en inleving ! Bij een op een relatie. Iets extra tijd. Een training/cursus/begeleiding vooraf, voor de docent. Een niet te grote groep, die goed zelfstandig kunnen werken. Technische aanpassingen. Tekentafel waarvan het blad schuin gezet kan worden, om verkeerde houding te voorkomen.

6. Welke aangepaste methoden/materialen/handelingen denk je dat de leerling in jouw lespraktijk nodig gaat hebben?

Conclusie

67% van de ingevulde enquêtes zijn ingevuld door docenten uit de praktijk/beroeps vakken. Zij geven in tegenstelling tot de docenten die op dit moment aan de leerling lesgeven aan dat ze denken weinig tot geen gebruik te maken van de iPad. De docenten van de AVO vakken geven aan wellicht wel gebruik te maken van de iPad. Dit is te verklaren uit het feit dat de praktijk docenten vakken als

consumptief en verzorging geven waarbij leerlingen weinig gebruik maken van boeken. Echter geven ze wel aan vergrotingen te gaan gebruiken. Ik heb een tweetal docenten van de afdeling grafimedia gevraagd waarom ze dit denken n.a.v. de enquête uitslag. Zij gaven aan dat er vaak losse opdrachten uitgedeeld worden waar de leerlingen mee aan de slag gaan, en dat deze dan vergroot moeten worden. Het gaat dus niet om de vergroting van methodes.

Wat mij opvalt is dat een deel van de docenten (67%) positief staat tegenover het ontvangen van de slechtziende leerling op hun afdeling. Ondanks mogelijke belemmeringen zoals niet nauwkeurig kunnen werken en veiligheid. Tegenover 33% van de docenten die aangeeft dat de leerling niet welkom is op de afdeling. Deze uitslag had ik zelf wel verwacht omdat ik mijn collega's natuurlijk ken. Ik vind het jammer om te zien dat ze mijn vermoedens van "minder open staan" hiermee bevestigen.

Ik ben zelf geschrokken van het feit dat één collega aangeeft dat de integratie van slechtziende leerling in het regulier onderwijs niet bij draagt aan de integratie in de samenleving. Dit past namelijk niet bij de schoolvisie. En ik ben het er totaal niet mee eens. Uit mijn theoretisch onderzoek bleek dat zoveel mogelijk deelnemen in de maatschappij, de integratie juist wel bevordert waardoor de kans op een baan bijv. groter wordt (Kemenade, 1977).

4.1.3 Enquête klasgenoten van de slechtziende leerling.

Onder de 19 klasgenoten van de leerling heb ik een enquête gehouden. Het doel van de enquête is om erachter te komen welke sociale veiligheid de peergroep ondersteunt. Ook wilde ik weten hoe de leerlingen tegenover de begeleiding van de leerling door de docenten aan kijkt. Twee leerlingen waren afwezig. De andere 17 hebben de enquête ingevuld. De respons ligt dus op 100%.

Gesloten vragen	Ja	Nee	N
<i>Ik vind leuk dat ik een slechtziende leerling in de klas heb.</i>	47.06 %	52.94 %	17
<i>Niekie mag best nog meer slechtziende leerlingen op school hebben.</i>	52.94 %	47.06 %	
<i>Dat de leerling tijdens de les soms extra aandacht krijgt of opdrachten anders mag doen vind ik niet erg.</i>	64.71 %	35.29 %	
<i>De leraren gaan in de les op een goede manier om met de slechtziende leerling.</i>	100 %	0 %	
<i>Ik heb aan het begin van het schooljaar genoeg informatie gekregen over of van de slechtziende leerling.</i>	52.94 %	47.06 %	

Op de vraag “Wat vind je leuk aan de omgang met een slechtziende leerling?” geven zes leerlingen geen antwoord. Antwoorden van de negen andere leerlingen:

Thema	Antwoorden	Aantal leerlingen
Nieuwsgierigheid naar de leerling	Je leert meer dingen over slecht zien, Meer leren over wat zij ziet, Ik vind het leuk om haar te helpen in de les.	8
Andere redenen	Het duurt langer voordat we beginnen.	1

Antwoorden van leerlingen op de vraag ‘Wat vind je lastig aan de omgang met de slechtziende leerling’ zijn te categoriseren in drie thema’s: sociale omgang, aanpassingen en werktempo. De meeste leerlingen geven het aanpassen van materiaal of gedrag aan als lastig.

Thema	Antwoorden	Aantal leerlingen
Sociale omgang	Ze kijkt je scheel aan, ik weet dan niet waar ik moet kijken, dat ze voorgetrokken wordt.	2
Aanpassingen	Dat je alles aan moet passen, je moet rekening houden met wat ze wel en niet kan, lastig met toetsen en huiswerk.	7
Tempo	Dat het langzaam gaat, dat ze dingen niet begrijpt en we dan niet zo goed opschieten.	4
Niks	NVT	4

Gesloten vragen	Ja	Nee	Geen mening	N
<i>Ik vind leuk dat ik een slechtzienende leerling in de klas heb.</i>	47.06 %	23.53 %	23.53 %	17

Verdieping naar aanleiding van de enquête

Uit de enquête was het mij niet helemaal duidelijk of de leerlingen het nou echt niet leuk vonden om een slechtzienende leerling in de klas te hebben of dat ze de vraag niet goed begrepen hadden. Wat bleek was dat het de manier van mijn vraagstelling was. Bij navraag aan mijn mentorklas gaven een aantal leerlingen aan dat het ze “niet uitmaakt.” Ze vinden het niet leuk maar ook niet “niet leuk”. Dit heeft mij doen besluiten de vraag opnieuw te stellen.

Conclusie

Persoonlijk vind ik het belangrijk te kijken hoe leerlingen begeleiding ervaren. Het is prettig om te zien dat de klas geen probleem heeft met het feit dat de slechtzienende leerling in de les vaak extra aandacht krijgt. Vooral omdat deze aandacht ten koste kan gaan van de individuele aandacht voor andere leerlingen. Nog prettiger is het om te lezen dat de leerlingen bevestigen dat het docententeam op Niekée dat lesgeeft aan de slechtzienende leerling voor hun beleving goed om gaan met de slechtzienende leerling.

Wat mij persoonlijk wel verbaasde is dat meer dan de helft van de leerlingen aangeeft het niet leuk te vinden dat er een slechtzienende leerling in hun klas zit. Mede omdat ik hier als mentor van deze groep, in de lessen helemaal niet van merk. Ook de slechtzienende leerling zelf geeft aan hier niets van te merken. Dit betekent dat die leerlingen, ondanks dat ze het “niet leuk” vinden dat er een slechtzienende leerling in hun klas zit, wel respect tonen naar de belemmering en niet vervallen in pest gedrag. Als mentor ben ik hier natuurlijk ontzettend blij mee. Ik heb voor de zekerheid echter de vraag opnieuw gesteld. Daarna bleek dat vier leerlingen het echt “niet leuk” vinden, vier leerlingen zegt dat het ze niets uitmaakt, en 9 leerlingen geven aan het leuk te vinden. Dit komt meer overeen met wat de slechtzienende leerling en ik verwachten.

De reden voor de algemene positieve houding van de klas t.o.v. de slechtziende leerling is volgens mij te verklaren door de positieve, open en oplossende houding van de slechtziende leerling. De leerling is een hard werkende leerling die zelf ook graag anderen helpt. Ze geeft haar klasgenoten geen reden voor negatieve opmerkingen of pesterijen.

4.1.4 Enquête onderwijs ondersteunend personeel.

Het onderwijs ondersteunend personeel (OOP) heb ik ook een aantal vragen voorgelegd. Het doel hiervan was erachter te komen op welke manier het OOP te maken krijgt met de slechtziende leerling en hoe ze hier mee om gaan. Van de acht collega's heeft slecht één persoon de enquête ingevuld. Ik heb noem het resultaat hier wel. Ik verbind hier echter geen conclusie aan omdat de respons te laag is voor een eerlijk beeld voor deze hele groep mensen.

Stellingen: Geef aan in hoeverre je het eens bent met de stelling.

0: NVT

1: Helemaal niet mee eens.

2: Een beetje mee oneens.

3: Een beetje mee eens.

4: Helemaal mee eens.

	<u>nvt</u>	1	2	3	4
7. De integratie van een slechtziende leerling in het regulier onderwijs draagt bij aan zijn/haar integratie in de samenleving.					1
8. Ik was bij de start van het jaar op de hoogte van de komst van een slechtziende leerling.				1	
9. Ik weet wie het eerste aanspreekpunt over de leerling is.				1	
10. Ik vraag de mentor naar oplossingen als ik er met de leerling niet uitkom.					1
11. De mentor heeft in het begin van het jaar op tijd informatie verstrekt.	1				
12. De verstrekte informatie door de mentor is duidelijk.	1				
13. De mentor is voldoende beschikbaar voor vragen.					1
14. De mentor ondersteund de leerling voldoende.	1				

De voorkeur van informatie verkrijgen gaat uit naar een workshop met meer informatie over de specifieke leerling.

Als aandachtspunt met het werken met de slechtziende leerling wordt de vraag gesteld welke speciale examenvarianten en mogelijkheden er zijn voor het centraal examen van de leerling.

4.2 Data uit de gesprekken met een slechtziende leerling

Gedurende het hele schooljaar hebben de mentor en de leerling gesprekken gehad. Deze waren de eerste maand van het schooljaar gepland. Daarna gaf de leerling aan wanneer er behoefte was aan een gesprek. Ik heb onderscheidt gemaakt tussen vragen en problemen over onderwijskundige zaken en sociaal emotionele zaken.

Onderwijsbehoeften

- Docenten inlichten over wat de leerling wel en niet kan. De mentor heeft samen met de leerling in de derde lesweek een brief geschreven met behoeften van de leerling.
 - Hard op voorlezen wat er op het bord staat,
 - vergrotingen op A3 formaat,
 - Geen gebruik van luisterboeken in de les, dit kan de leerling thuis doen,
 - Aantekeningen laten maken op de laptop,
 - Extra tijd voor opdrachten en toetsen,
 - Een buddy tijdens de techniek lessen en,
 - Filmmateriaal meegeven naar huis.

Gedurende de eerste periode bleek dat de leerling toetsen het liefst op de laptop maakt en niet op een A3 vergroting. Aan alle docenten is doorgegeven daar waar mogelijk toetsen per email of op een USB stick aan te leveren. Alleen wiskunde is hier een uitzondering i.v.m. tekenopdrachten. Toch heeft ook de wiskunde docent zoveel mogelijk andere opgaven digitaal aangeleverd. De leerling gaf aan dit heel erg te waarderen.

Per vak bleken de behoeften vaak te verschillen. Voor het vak Engels bleek de leerling behoefte te hebben aan bijlessen. Dit vak kost veel tijd en energie. Samen met de docent zijn er andere afspraken gemaakt:

- Opdrachten die in de les gemaakt worden, worden door de docent vooraf aan de leerling door gegeven. Zo kan de leerling in de les meekomen met het nakijken.
- Nakijkbladen worden eventueel aan de leerling of ouders meegegeven.

- Een extra uur bijles door de Engels stagiaire.
- De leerling gaat oefenen met het luisteren van Engelse liedjes.

Na het wegvallen van de stagiaire was er geen ruimte meer voor de docent om de leerling extra les te geven. Bijles zoals deze zou gefinancierd moeten worden vanuit de rugzak van de leerling. Het is echter voor zowel docent als mentor onduidelijk hoe dit te regelen en wat er met dat geld gebeurd is.

Bij techniek en beeldende vorming bleek de leerling moeite te hebben met lijnen en secuur werken. De leerling wilde graag een gesprek met de beide docenten maar durfde dit niet tijdens de les te doen. De mentor heeft een gesprek tussen de leerling en beide docenten geregeld. De leerling heeft hierin aan hen uitgelegd wat het meeste moeite kost. De rest van het jaar ging de samenwerking tussen de leerling en de docenten prima.

Ondanks de verwachting dat er moeite zou zijn met de gym lessen bleef dit uit. De gym docenten bewezen dat zij goed in staat zijn om te gaan met een slechtziende leerling. Daarbij kregen ze hulp van de leerling die alles behalve ergens bang voor is en met zoveel mee wil doen als mogelijk is.

Sociaal emotionele behoeften

Nadat de eerste lesweken voorbij waren gingen de vragen over onderwijskundige zaken over in sociaal emotionele vragen. Ik heb gekozen onderscheid te maken tussen belemmering gerelateerde vragen en niet belemmering gerelateerde vragen. *Niet gerelateerde vragen* waren bijv. Hoe begin ik een gesprek met iemand, hoe maak ik contact met andere leerlingen. Waar praat ik over in een gesprek. De leerling was bang “anders” te zijn of “raar”. Ook gaf de leerling aan de oude klasgenoten te missen en het last vond aansluiting te vinden in de nieuwe groep.

Tijdens de gesprekken met de leerling heb ik als mentor zoveel mogelijk oplossingsgerichte gesprekstechnieken gebruikt om de leerling te laten zien dat deze vragen helemaal niet vreemd zijn, en dat de leerling het antwoord vaak zelf al had. Zo heb ik haar gevraagd waarover zij dan graag kletst. Mijn vragen waren vooral gericht op het duidelijk laten worden dat deze vragen allemaal horen bij de pubertijd en de leeftijd en dat eigenlijk elke 12 jarige met dezelfde leervragen rondloopt.

Mijn advies was om het gewoon te doen. De eerst volgende pauze stapte de leerling op een medeleerling af die elke dag in dezelfde bus zat en begon een gesprek. Ik zie beide leerlingen nog regelmatig contact hebben in de pauzes en kan hier wel uit concluderen dat het positief heeft gewerkt.

Slechtziend gerelateerde vragen waren o.a.: er gebeurt zoveel om me heen ik kan dan niet volgen waar alles over gaat. Ik kan mijn klasgenoten in de pauze niet vinden, hoe maak ik ze duidelijk dat ik graag bij hen wil zitten en ik denk dat ik die jongen leuk vind, hoe weet ik dat hij er normaal uitziet.

De leerling heeft drie maanden nodig gehad om gewend te raken aan het veel snellere leven in een reguliere school. In diezelfde tijd heb ik gewerkt aan haar zelfvertrouwen dingen te durven. Uiteindelijk heeft ze het zelf voor elkaar gekregen een balans te vinden in de chaos. Zelf gaf ze aan dat ze niet meer alles hoefde mee te krijgen, en dat als ze het idee had iets belangrijks te missen dat vroeg. Ook heeft ze klasgenoten en vrienden gevraagd haar te willen laten weten waar zij zaten. Veel van de vragen die zij had bleken net zo goed vragen voor klasgenoten die er geen erg in hadden dat de leerling hen gewoon niet zag. Zo duurde het voor diezelfde klasgenoten ook enkele weken en in een enkel geval maanden om er aan te denken dat de leerling niet alles ziet. Gelukkig bleken alle partijen genoeg begrip voor elkaar te hebben om daar mee te leren omgaan. Ik heb ze hierin begeleid door ze te herinneren aan zaken die voor ons “de normaalste zaak van de wereld” lijken. Uiteindelijk heb ik samen met de leerling een mentorles besteed aan “ervaren wat slechtziendheid is”. Doormiddel van simulatiestrookjes en de Bartimeus Zien simulatie app op de iPad hebben we de hele klas “slechtziend” door de school laten lopen en een opdracht laten maken.

4.3 Data uit de gesprekken met ouders en ambulant begeleider

Gedurende het eerste jaar zijn er drie gesprekken geweest waarbij de leerling, de ouders, de ambulant begeleider van Visio en de mentor aanwezig zijn geweest. Tijdens deze gesprekken werden de volgende zaken besproken:

- Algemeen welbevinden van de leerling,
- Resultaten,
- Probleem situatie en oplossingen,
- Hoe gaan we verder.

Kennismakingsgesprek: dinsdag 18 september 2012

- Door matige communicatie tussen de zorg coördinator, mentor en ambulant begeleider (AOB'er) is de eerste kennismaking met ouders en AOB'er te laat gepland. De eerste twee schoolweken zitten er al op. Er is te laat informatie bij de mentor en docenten terecht gekomen. De leerling heeft dit als zeer rommelig en vervelend ervaren.
- De leerling is tevreden over hoe de mentor de zorg zo snel mogelijk heeft opgepakt en met de leerling een mail aan alle docenten heeft geschreven met leerbehoeften.
- De leerling voelt zich goed in de klas. Heeft zelf uitgelegd wat slechtziendheid betekent.
- Ouders zijn tevreden over hoe de mentor de zaken snel heeft opgepakt. Vinden het jammer dat er niet tijdig informatie over hun kind naar alle docenten is gegaan.
- Er zijn nog geen resultaten bekend, het schooljaar is hiervoor nog te kort bezig.

Afspraken n.a.v. het gesprek:

- AOB'er onderhoudt contact met de mentor en niet meer via de zorg coördinator.
- De leerling en de mentor houden bij wat wel en niet werkt. Gaan samen opzoek naar oplossingen en nemen contact op met AOB'er wanneer ze er niet uitkomen.
- AOB'er leent een grote lijnen atlas aan de mentor om mee te testen.
- AOB'er vraagt nieuw low-vision onderzoek (visueel functie onderzoek gericht op de uit te voeren werkzaamheden) aan om te kijken of een elektronische loep een meerwaarde heeft voor de leerling ter verbetering van het lezen.
- De leerling gaat een iPad cursus volgen speciaal gericht op slechtzienden.

Uit het eerste gesprek bleek dat de start van het jaar rommelig verlopen is. De mentor was van tevoren niet ingelicht over de komst van de slechtziende leerling. De zorg coördinator had niet tijdig een afspraak met alle partijen gepland. AOB'er kon slecht contact krijgen met de zorg coördinator. Docenten waren niet voorzien van informatie.

De mentor heeft deze matige start goed opgepakt door zo snel mogelijk met de leerling de docenten in te lichten en een gesprek te plannen met ouders en AOB'er. De start van het schooljaar moet volgend jaar echter soepeler verlopen en nieuwe docenten moeten tijdig worden ingelicht.

Uit de gesprekken met de ouders kan ik verder concluderen dat het betrokken ouders zijn die open staan voor aanpassingen. Ze hebben ook veel geduld en zijn zich bewust van de belemmering van hun kind. De mening van hun kind over wat wel en niet werkt weegt voor hen het zwaarst. Ze geven hun kind hiermee autonomie over het eigen doen en laten. Het is duidelijk dat ouders en leerling een warme band met elkaar hebben.

Tweede gesprek: woensdag 22 januari 2013

Uit het tweede gesprek bleek dat zowel ouders, leerling en AOB'er tevreden zijn over hoe de begeleiding nu loopt. De punten van de leerling zijn naar verwachting goed. De leerling pakt met de mentor individuele problemen aan. De leerling is tevreden over hoe dit gaat en hoe ze geholpen wordt met schoolwerk. Ook de ouders geven aan tevreden te zijn.

Derde gesprek- evaluatie: woensdag 17 april 2013

Uit het derde gesprek kwam het zelfde als uit het tweede gesprek. Zowel ouders als AOB'er zijn tevreden over de begeleiding. De leerling zelf ook. Er is geen reden om een vierde gesprek te plannen. Afgesproken is om met de start van leerjaar twee weer een gezamenlijke afspraak te plannen. Dit zal augustus 2013 zijn.

4.4 Zorgplan

Het zorgplan op Niekée voorziet niet specifiek in de begeleiding van een slechtziende leerling. Wel wordt er gesproken over zorg voor specifieke leerlingen van uit de zorgvisie *“begeleiding als kerntaak: voldoende aandacht voor de leervorderingen en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Aandacht voor het hele kind in zijn omgeving. (holistische benadering)”* (Niekée, 2012-2013). De zorg voor specifieke leerlingen wordt door het Niekée-team op zich genomen. Het doel voor dit team is daarom ook een professioneel team. Voorwaarden hiervoor zijn:

- De interne communicatie voor het afstemmen van specifieke handelingen voor individuele leerlingen stroomt vloeiend door.
- Alle betrokkenen zijn op de hoogte van de specifieke aanpak van een leerling en ondersteunt die.
- Professionalisering ZAT.

Hoewel het zorgplan dus niet specifiek in gaat op slechtziende leerlingen wordt van het team verwacht adequaat om te kunnen gaan met deze leerling.

4.5 SWOT Analyse begeleiding slechtziende leerling

Onderstaande SWOT-Analyse is de samenvatting van de uitkomsten uit de resultaten. Tevens gebruik ik deze om in hoofdstuk 5 antwoord te geven op mijn onderzoeksvraag en aanbevelingen in hoofdstuk 6.

	Positief	Negatief
Intern	Kracht	Zwakke punten
	Inzet en motivatie OP onderbouw. Motivatie van de leerling om te slagen. Adequaat en tijdig handelen mentor. Betrokken ouders. Professionele begeleiding vanuit Visio.	Tijd voor individuele begeleiding in de les. Geen tijd voor extra bijles voor vakken waar de leerling moeite mee heeft. Onduidelijkheid over hoe rugzakgeld besteedt wordt. Klasgenoten die niet altijd weten hoe met de leerling om te gaan. Slecht lezen van informatie door OP.
Extern	Kansen	Bedreigingen
	Coaching OP bovenbouw. Coaching OOP examenjaar. Inlichting OP start van het schooljaar. Zorgplan heeft als doel het team professioneel te maken voor de begeleiding van specifieke leerlingen.	Veel nieuwe onervaren docenten. Minder flexibele OP'ers bovenbouw. Grotere klas in de bovenbouw, ofwel minder tijd voor de leerling in de les.

5. Conclusie, aanbevelingen en slotwoord

5.1 Conclusie

Hoe organiseert Niekée Roermond het onderwijs aan een slechtziende leerling zodat dit onderwijs afgestemd is op de onderwijsbehoeften van de leerling en in de praktijk uitvoerbaar is?

De begeleiding van het onderwijs aan de slechtziende leerling is goed. De mentor fungeert als centraal contactpersoon tussen docenten en leerling zoals beschreven in het zorgplan. Oplossingen voor de verschillende vakken worden met de docent en de leerling gezocht. De mening van de leerling over wat wel en niet werkt weegt hierin het zwaarst. Daar waar problemen blijven ontstaan zorgt de mentor voor communicatie met het team. Het docenten team in leerjaar 1 slaagt er in om haar onderwijs af te stemmen op de specifieke behoeften van deze cluster 1 leerling en bied hiermee passend onderwijs aan. Passend onderwijs betekent hier materiaal op het niveau van de groep met aanpassingen in hulpmiddelen, uitleg en tijd om aan dit niveau te kunnen voldoen. Aanpassingen blijven voor zowel leerling als docent haalbaar in de praktijk. Daar waar iets niet werkt wordt een andere oplossing gevonden in samenwerking met de leerling. Het is een continue veranderende aanpak van trial and error om de beste weg te vinden. In hoofdstuk twee noemde ik al dat de grootste uitdaging voor docenten ligt in de beschikbare tijd, samenwerking met collega's en complexiteit van de taken (Brown & Beamish, 2012). In alle drie de uitdagingen heeft het team in schooljaar 2012-2013 laten zien dit aan te kunnen. De leerling prijst de hulpvaardigheid van de docenten en bevestigt daarmee deze conclusie. De weerstand van een enkele docent uit de bovenbouw die uit de enquête naar voren kwam zal in de toekomst nader bekeken moeten worden. Dit is echter alleen nodig wanneer de leerling kiest om naar de afdeling te gaan waar deze collega werkzaam is. En wellicht dat tegen die tijd collega's met positieve ervaringen en de motivatie van de leerling deze weerstand wat kunnen verlichten.

Een aandachtspunt voor de begeleiding van slechtziende leerling is het gebrek aan tijd. Hoewel daar in leerjaar 1 nog ruimte was voor oplossingen bestaat de kans dat in hogere jaren dit een probleem wordt. Het niveau en tempo gaan omhoog en in leerjaar drie kan de leerling in een grotere groep terecht komen voor het beroepsvak. Alle partijen geven nu al aan dat tijd een belangrijke factor is. Er ligt dus een uitdaging voor het docententeam, de mentor en de leerling om voor de rest van de schoolcarrière voldoende rust en tijd te creëren zodat de leerling niet overvraagd wordt.

Waar dit jaar te weinig aandacht voor geweest is, is de begeleiding van de klasgenoten. Het gewicht van de begeleiding lag vooral op het onderwijskundige gedeelte en de sociaal emotionele vragen van de leerling. Uit de enquête aan de klasgenoten bleek echter dat veel van hen niet altijd goed weet om te gaan met de aanpassingen aan de leerling. Ze “begrijpen” het wel en zeggen er niets van, maar vinden het wel “lastig”. Wat ze dan lastig vinden is niet altijd duidelijk. De peergroep geeft dus duidelijk aan behoefte te hebben aan meer kennis en kunnen rondom een leerling die anders is dan hen en soms een andere behandeling krijgt. De leerling geeft ook aan moeite te hebben met deze leerlingen binnen de groep. Er ligt hier een taak voor de mentor om klassikaal te voorzien in sociale vaardigheden die het pedagogisch klimaat positief beïnvloeden. De vraag is hoe dit het beste kan worden aangepakt. Het docententeam zou mee kunnen denken over hoe dit teambreed aan gepakt kan worden.

5.2 Aanbevelingen

Aan de hand van de conclusies uit hoofdstuk 4 en par. 5.1 wil ik een aantal aanbevelingen doen voor de begeleiding van het onderwijs in leerjaar 2,3 en 4.

- 1) Inplannen voorlichting over de leerling voor de start van het schooljaar aan het hele docententeam dat les gaat geven aan de leerling. Dit is vooral voor nieuwe docenten die nog niet te maken hebben gehad met deze leerling. Het moet voor hen duidelijk worden wie de leerling is en waar ze terecht kunnen met vragen. Ook kunnen collega's met ervaring dit met de nieuwe docenten uitwisselen. De voorkeur is om de leerling hierbij aanwezig te laten zijn en zichzelf te laten voorstellen. Het is hierna ook niet meer mogelijk dat collega's de gegeven informatie slecht lezen en afdoen als “ik begreep het niet”.
- 2) Extra coaching voor docenten die moeite hebben tijd en aanpassingen te implementeren door werkdruk of onervarenheid.
- 3) Duidelijkheid scheppen in financieren. Het moet duidelijk zijn of dit besteed kan worden aan extra lestijd in vakken waar de leerling moeite mee heeft of aan het klein houden van de klas waarin de leerling zit. In leerjaar 1 zaten er 20 leerlingen in de klas met de slechtziende leerling. Docenten gaven aan net voldoende tijd te hebben om de slechtziende leerling extra aandacht te geven. Als dit 25 leerlingen zouden worden is niet voldoende tijd om de leerling in de les extra te begeleiden.
- 4) Gedurende de hele schoolcarrière één centraal contactpersoon die verantwoordelijk is voor alle zaken rondom de slechtziende leerling zoals het tijdig aanvragen van de rugzak gelden,

aanvragen aangepaste examens, voorlichting aan docenten en het onderhouden van contact met ouders en AOB'er.

- 5) Organiseren gesprekken tussen afdelingshoofden praktijkvakken en de leerling in leerjaar twee. Leerling en docent kunnen dan kijken naar wat de praktijk inhoud en of dit haalbaar is voor de leerling.
- 6) Opstellen plan van aanpak sociale vaardigheden klasgenoten m.b.t. leerlingen met beperkingen.

Het gevolg van deze aanpassingen moet leiden tot een nog betere begeleiding en een soepeler verloop van het onderwijs voor de leerling maar ook een verlaging van de werkdruk die docenten kunnen voelen als ze voor het eerst met een slechtziende leerling te maken krijgen.

5.3 Slotwoord

Met dit onderzoek heb ik gekeken naar de begeleiding en het onderwijs aan een slechtziende leerling in onze school. Ik wilde duidelijk hebben wat goed ging, wat niet en wat beter kon. Door het onderzoek heb ik zelf veel nieuwe kennis opgedaan over slechtziendheid, specifieke sociale vaardigheden en hoe veranderingen invloed kunnen hebben op werkdruk van collega's. Zelf heb ik het werken met deze leerling als zeer prettig ervaren mede dankzij de enorme motivatie van de leerling. Ik vind het prettig te zien dat mijn collega's dit ook zo hebben ervaren. Dit is in mijn ogen ook het grootste winstpunt van dit onderzoek. Het is duidelijk dat wij als team in staat zijn met specifieke leerlingen om te gaan en daarmee klaar zijn voor passend onderwijs als het gaat om competenties van het docententeam. Als begeleider van de slechtziende leerling ben ik benieuwd naar het verloop van de rest van de schoolcarrière en hoop ik over drie jaar de leerling te mogen feliciteren met een VMBO-T diploma gehaald in het regulier onderwijs. Niekée geeft je immers vleugels voor de toekomst volgens het schoolmotto.

Reflectie

Beschrijvende reflectie

Ik heb in dit onderzoek beschreven welke aspecten van belang zijn voor de begeleiding van het onderwijs aan een slechtziende leerling. Daarna heb ik gekeken hoe de begeleiding bij ons op school ging. Ik heb hier collega's en klasgenoten enquêtes voor laten invullen. Ook heb ik gesprekken gehad met de slechtziende leerling, ouders en ambulante begeleider. Uit al deze gegevens heb ik een conclusie geschreven en een aantal aanbevelingen gedaan voor de verbetering van de begeleiding.

Technische reflectie

Het aantal Nederlandse bronnen over de begeleiding van een slechtziende leerling is summier. Er is weinig te vinden over de inclusie van deze leerling in het regulier onderwijs. Nederlandse bronnen gaan vooral over onderwijs aan slechtzienden in het speciaal onderwijs. Daarom heb ik vaak uitgeweken naar bronnen uit het buitenland. Het gaat hier om bronnen uit landen zoals Duitsland en Australië waar het onderwijs een even belangrijke positie heeft als in Nederland met voldoende financiële middelen voor aanpassingen. Daarom zijn deze bronnen wel bruikbaar in mijn onderzoek. De behoeften van slechtziende leerlingen uit deze landen zijn gelijk. Het onderzoek zelf heb ik uitgevoerd als kwalitatief en kwantitatief onderzoek waarbij ik de resultaten geïnterpreteerd heb. Ook heb ik meerdere onderzoeksgroepen meegenomen zoals klasgenoten, ouders en bovenbouwdocenten.

Dialogische reflectie

Als docent op een reguliere VMBO school vind ik het belangrijk dat al mijn leerlingen zo optimaal onderwijs krijgen. Het gedachtengoed van passend onderwijs en inclusie sta ik dan ook helemaal achter. Kanttekening: niet achter de manier waarop onze overheid dit met minimale kosten probeert in te voeren. Een slechtziende leerling vraagt specifieke aanpassingen van het onderwijs. Ik vond dit daarom een interessant onderwerp om eens met een vergrootglas te bekijken. Ik vond het belangrijk erachter te komen welke specifieke behoeften deze leerlingen hebben en welke invloed dat heeft binnen de school. Daar ben ik d.m.v. dit onderzoek achter gekomen. Ik vond het belangrijk te weten hoe mijn collega's hier mee om gingen en of wij als team in staat waren deze leerling te laten slagen. Daarnaast in mijn rol als mentor had ik de taak deze leerling zo goed mogelijk te helpen een weg te vinden in het regulier onderwijs. Als mentor vind ik het belangrijk dat al mijn mentorleerlingen zich prettig voelen in de school en leren oplossingen te vinden voor obstakels die zij tegenkomen.

Persoonlijk gezien heeft dit onderzoek mij veel inzichten gebracht over begeleiding van een specifieke leerling, communiceren met collega's, het houden van enquêtes en tijdmanagement. Ik heb hierbij de kennis van OGL, SEO, ZGS en VER toegepast om uiteindelijk tot de conclusies van dit onderzoek te komen.

Meta reflectie

Met dit onderzoek wilde ik erachter komen hoe het onderwijs van een slechtziende leerling eruit ziet en hoe deze verbeterd kon worden. Dit heb ik gedaan d.m.v. enquêtes aan collega's en klasgenoten en gesprekken met de leerling, ouders en ambulant begeleider. De gesprekken werden ingepland en verliepen zoals gedacht. Het afnemen van de enquêtes verliep moeizamer. De groep bevroegden was maar klein toch bleken veel mensen de enquête niet in te vullen en heb ik mensen een aantal keren moeten vragen of ze deze toch wilden invullen. Ik heb dit als vervelend ervaren. Het voelt als zeuren. Ook kreeg ik het idee dat er collega's zijn die weinig geven om de verbetering aan het onderwijs van deze leerling. Ik was vooral teleurgesteld over de ingevulde enquêtes door bovenbouw docenten. Zij hebben de grootste last straks. Elke verbetering die vooraf al ingevoerd wordt komt hen alleen ten goede. Ik vraag me dan ook af of het afnemen van een enquête de beste manier was. Wellicht had ik met enkele van deze mensen achteraf nog een persoonlijk gesprek moeten houden. Het wachten op voldoende ingevulde enquêtes kostte verder ook meer tijd dan ik ingepland had. Dit heeft mijn onderzoek en mijn leren verder niet beïnvloed. Het sterkste punt van mezelf vond ik hoe ik mensen persoonlijk geattendeerd heb op het belang van het invullen van de enquête en zodoende toch nog voldoende respondenten had binnen de belangrijkste onderzoeksgroepen. Bij een volgend onderzoek binnen mijn eigen praktijk bekijk ik echter wel het nut van het afnemen van enquêtes en of anonimiteit belangrijk is voor het onderwerp. In de tijd dat ik heb moeten wachten op ingevulde enquêtes kan ik waarschijnlijk ook voldoende gesprekken houden.

Kritische reflectie

Ik ben me er van bewust dat ik mijn onderzoek veel eerder had kunnen afronden. Echter taakvergroting op mijn werk en een gebrek aan motivatie wegens persoonlijke redenen hebben mij tussen december en maart veel tijd gekost. Ik heb deze tijd gelukkig goed gemaakt door het praktijkgedeelte tijdig af te ronden en de zomervakantie te gebruiken voor het analyseren en uitwerken van de resultaten. Ik vind het jammer dat ik mijn onderzoek nu pas last minute kan inleveren omdat ik niet zo'n type student ben. Overige onderdelen van mijn studie had ik ruim op tijd af. Iets dat ik als erg prettig ervaar. Bij een eventuele vervolgstudie moet ik hier voor uitkijken.

Wat betreft het onderzoek zelf ben ik tevreden met de uitkomsten. Als we als team de aanbevelingen oppakken hebben zowel de leerling, mentor, klasgenoten en collega's profijt van de verbeteringen en het opvangen van risico's. Wellicht dat de directie het rugzakgeld liever anders zou besteden. Ik zelf denk dat dit besteed moet worden waar het op dat moment nodig is om zo het passend onderwijs voor deze leerling te waarborgen. Ik kies er dan ook voor om actief te streven voor optimaal onderwijs aan deze leerling en dit voor mijn collega's mogelijk te maken d.m.v.

Bibliografie

- Landelijk Netwerk Autisme*. (2007). Opgeroepen op December 16, 2011, van <http://www.landelijknetwerkautisme.nl/>
- Niekée*. (2008). Opgeroepen op Januari 16, 2012, van Niekée: <http://www.niekee.nl>
- SOML*. (2010). Opgeroepen op Januari 16, 2012, van SOML: <http://www.soml.nl/>
- Allen, T. W. (2000). *It's My Choice*. Minesota: Govenor's Council on Developmental Dissabilities.
- Berkelaer-Onnes van, I. (2009). Autisme: van beeldvorming naar evidence-based (be)handelen. *Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme*, 54-56.
- Boerman, R. (2008). *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Opgeroepen op 3 17, 2013, van Fontys OSO: [http://www.fontysmediatheek.nl/w/images/8/8d/Boerman,_R-1-_._\(2008\)_Ethische_uitgangspunten_bij_praktijkonderzoek_Fontys_OSO.pdf](http://www.fontysmediatheek.nl/w/images/8/8d/Boerman,_R-1-_._(2008)_Ethische_uitgangspunten_bij_praktijkonderzoek_Fontys_OSO.pdf)
- Brown, J., & Beamish, W. (2012). The Changing Role and Practice of Teachers of Students with Visual Impairments: Practitioners' Views from Australia. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 81-92.
- De Lange, R., Schuman, H., & Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Apeldoorn: Garant.
- Dijksma, S. (2010). *Kerndoelen Speciaal Onderwijs*. Den Haag: Ministerie OCW.
- Egerts, C. (2007). *Ouders op hún plek. Samenwerken in de driehoek cliënt, ouders en begeleider*. Amersfoort: Agiel.
- Gezondheidsraad. (2009). *Autismespectrumstoornissen: een leven lang anders*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Instituut tot onderwijs van blinden. (1908). *Het eeuwfeest van het Instituut tot onderwijs van blinden te Amsterdam*. Amsterdam: IOB.
- Jeninga, J., & van Meersbergen, E. (2010). De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs.
- Jeninga, J., & van Meersbergen, E. (2010). De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs.
- Kemenade, J. v. (1977). *Nota Speciaal Onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs.
- MacCusprie, P. (1996). *Promoting acceptance of children with disabilities: From tolerance to inclusion*. Halifax: Nova Scotia: Atlantic Provinces Special Education Authority.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2011, November 29). *Wetsvoorstel passend onderwijs naar de Tweede Kamer*. Opgeroepen op Februari 23, 2013, van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/11/29/wetsvoorstel-passend-onderwijs-naar-de-tweede-kamer.html>
- Ofman, D. (2004). *Kernkwadrantenspel*. Servire.
- Onozoff, S., Goldstein, S., & Naglieri, J. A. (2008). *Assessment of Autism Spectrum Disorders*. Guilford Publications.
- Pugh, G. S., & Erin, J. N. (1999). *Blind and Visually Impaired Students: Educational Service Guidelines*. Watertown: Perkins school for the Blind.
- Senge, P., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J., & Kleiner, A. (2000). *Schools that learn - A fifth Discipline Handbook for Educators, Parents, and Everyone Who Cares about Education*. New York: Doubleday.
- The National Autistic Society*. (sd). Opgeroepen op Januari 16, 2012, van <http://www.autism.org.uk>
- Vermeulen, P. (2010). *Ik ben speciaal: 2*. Gent: EPO.
- Visio, K. (2013). *Slechtziend*. Opgeroepen op Juli 24, 2013, van Visio: <http://www.visio.org/visuele-beperking/slechtziend>
- Wagner, M., D'Amico, R., Marder, C., Newman, L., & Blackorby, L. (1992). *What happens next? Trends in postschool outcomes of youth with disabilities*. Menlo Park: SRI International.
- Weelden, J. (1957). De 'introductie' van internaats-leerlingen in de maatschappij. *Jaarverslag Instituut tot Onderwijs van Blinden*, 13-15.
- Wing, L. (1996). *The Autistic Spectrum: A Guide for Parents and Professionals*. Londen: Robinson Publishing.

Bijlagen

1. Feedback critical friends

	Feedback	Verwerking
J.Jeninga	H1: Ik zou de vraag meer toespitsen op jouw situatie. 'Hoe kan de begeleiding van een slechtziende leerling vorm gegeven worden in een afdeling voor VMBO..... Je zou zelfs nog kunnen beginnen met Hoe kan ik.... spreken over pedagogische en didactische afstemming. Ik denk eerste de vraag welke zijn nodig en dan welke zijn haalbaar.	H1: Onderzoeksvraag aangepast op mijn praktijksituatie. Verder onderscheidt gemaakt tussen pedagogische (sociaal emotioneel) en didactische (onderwijskundige) afstemming binnen de begeleiding. Deze specifieke vragen heb ik vervolgens altijd bekeken vanuit de haalbaarheid in de praktijk.
	H2 . Er staan soms stukken in die moeilijk te begrijpen zijn. Ik mis bronvermeldingen! Je hebt het over een oplossingsgericht model. Maar ik zie hier niets van? Ik welke zin en waarom gebruik je dit? Probeer wat gestructureerde te schrijven. Gebuit af en toe een schema of een heldere samenvatting. Je blijft bij de beschrijving van de onderwijsbehoeften van slechtziende leerlingen nogal oppervlakkig of vluchtig. Komt dit in een later hoofdstuk nog terug? In dit theoretische kader moeten de bouwstenen als het ware duidelijk worden die je nodig hebt voor je ontwerp/advies	H2: N.a.v. de feedback van John en de feedback op mijn artikel (toets 4) heb ik hoofdstuk twee helemaal herschreven. Deze heb ik samen met John doorgenomen en nog enkele zinnen aangepast. Ook heb ik n.a.v. dat gesprek een kort stukje toegevoegd over veranderprocessen.
	H3: Zag er goed uit hoor!! Wat is de onderzoeksstrategie (zie boek de Lange) en waarom kies je hiervoor. Mogelijk ontwerp onderzoek?	H3: Weinig aanpassingen nodig geweest. Onderzoeksstrategie beter verwoord. Hoofdstuk geschreven vanuit het "nog te gaan doen".

	Probeer deze paragraaf te schrijven als of je het gaat doen in je onderzoek. Het wordt anders verwarrend	
	H4: Wat is nu de relatie met het doel van je onderzoek: verbeteren van de inrichting van het onderwijs aan slechtziende leerling. Ik mis dat in de conclusie. Of komt je ontwerp voor de inrichting in het volgende hoofdstuk aan de orde? Welke richtlijnen en behoeftes haal je uit dit gedeelte van het onderzoek.	H4: Enkele opmerkingen verbeterd m.b.t. zinsopbouw. De conclusie en beantwoording van de onderzoeksvraag en dus ook de aanbevelingen ter verbetering van het onderwijs van de slechtziende leerling staan in hoofdstuk 5. Wel heb ik een SWOT analyse toegevoegd aan het eind van hoofdstuk 4 als een samenvatting van de resultaten.
Collega's N.Bongaerts en R. Coenen	Enquêtes: Missen een vraag over behoeften van docenten. Enquête voelt zo controlerend aan. D/T grammatica fout aangewezen.	Vraag 31 toegevoegd aan docenten enquêtes "Welke voorwaarden heb jij nodig om de best mogelijke docent te zijn voor slechtziende leerlingen?" Taalfout verbeterd.
Critical Friends MSEN	H1: onderzoeksvorstel: Misschien is het interessanter te kijken naar de praktijk op jullie school i.p.v. leerling gedrag. Je hebt immers maar één slechtziende leerling. Tenzij je ook nog naar andere scholen gaat. Heb je hier tijd voor.	De eerste vragen voor mijn onderzoek waren erg algemeen. Zoals bijv: Hoe inspireer je leerlingen zodat ze sturing gaan geven aan hun eigen leertraject? Na wat gesprekken met studiegenoten heb ik mijn onderzoek naar mijn school en praktijk getrokken. Dit maakte het onderzoek ook kleiner en beter te doen in de beschikbare tijd.
	H3: Onderzoeksgroepen: Koen Smeets vroeg zich af of ik echt alle onderzoeksgroepen die ik wilde vragen nodig had voor mijn doel. In eerste instantie wilde ik ook de zorg coördinator en teamleider interviewen.	Uiteindelijk besloten dat ik de zorg coördinator en teamleider uit mijn onderzoek zou halen. De reden hiervoor is dat de teamleider alleen verantwoordelijk is geweest voor de aanname van de leerling voor de zomervakantie. Hij heeft een vrolijke gemotiveerde leerling aangenomen. Daarna heeft hij niets meer van doen gehad met de zorg voor deze leerling. Ook heb ik het interview met de zorg coördinator niet gehouden omdat ik eigenlijk alleen vragen had over de start van het jaar en de slechte communicatie. Zij heeft mondeling al eens gezegd dat dit gekomen is door de hoeveelheid mailtjes en werk aan het begin van een schooljaar en dat er daardoor verwarring is ontstaan. Er is een heel ander onderzoek voor nodig om dat te bekijken en ik wil mij concentreren op de zorg van de leerling nu zij al op school zit.

	H4: Maak van de enquête onderdelen afbeeldingen om zo wat woorden te besparen.	Omdat ik niet te veel wilde vals spelen met woorden heb ik alleen de enquête onderdelen in een afbeelding toegevoegd. Ik heb nu 500 woorden te veel. Maar die 500 woorden waren nodig om het onderzoek zo goed mogelijk uit te werken.
Feedback uit toets 4.	Weinig koppeling met onderwijseenheden in de bijlagen.	Bij toets 5 horen geen verwerkingsopdrachten van de onderwijseenheden. Die koppeling is er dus ook niet. Wel gaat mijn inhoud over de FUN bijeenkomsten, SEO1, SEO2, SEO3, VER1 en ZGS1.
Feedback uit toets 4.	Een begrip als ecologie (p.4) moet je toch echt even toelichten	Par 2.2.2. gaat uitvoerig in over wat de ecologie van de leerling is.
Feedback uit toets 4.	In je reflectie schrijf je dat je voornamelijk internationale bronnen hebt gebruikt: ik verwacht hier een 'kritische' noot van jou of je dit zomaar kunt toepassen in Nederland of niet en waarom je dat vindt.	Omdat dit onderzoek een verlengde is van toets 4 heb ik de kritische noot over het gebrek aan Nederlandse bronnen toegevoegd in de reflectie.

2. Briefleerling aan docenten

Onderwijs behoefte van Nina Hanssen - 1M5 (31-7-2012)

Email: nina_hanssen@home.nl en 9289@niekee.nl

Ter informatie: Mijn zicht is ongeveer 10% van wat iemand anders ziet. Daarom helpt vooraan zitten in de klas niet om te kunnen zien wat er op het bord staat. Wel is dit handig om goed mee te kunnen krijgen welke instructie de docent geeft.

Waar heb ik behoefte aan:

- Boeken die ik nog niet digitaal heb vergroten naar A3 formaat.
- Hardop lezen wat er op het bord staat / geschreven wordt.
- Aantekeningen op de laptop laten maken of vooraf aanleveren.
- Geen luisterboeken in de klas, het is lastig om dan ook mee te krijgen welke aanwijzingen de docent geeft.
- Bespreken van aanpassingen niet ten koste van aandacht andere leerlingen, dus eventueel na de les.
- Extra tijd voor praktijk/creatieve opdrachten.

Gemaakt materiaal / na te kijken materiaal

- Digitaal laten maken.
- Via USB of email laten aanleveren aan docent om na te laten kijken.

Films en videomateriaal:

- Nederlandstalige films/filmpjes zijn geen probleem.
- Engelstalige films extra kopiëren of meegeven naar huis. (Ondertiteling niet leesbaar).

Toetsen:

- Toetsen op A3 formaat, of digitaal aanleveren.
- Antwoorden maken op mijn laptop.
- Extra tijd voor toetsen.
 - o Vooral bij toetsen met veel taal heb ik extra tijd nodig.
- Waar mogelijk mondeling overhoren.

Mijn doel voor de komende periode:

- Contact maken met klasgenootjes door met ze te praten en vragen te stellen.
- Goede punten (7's en 8'en) blijven halen ondanks dat het tempo op Niekée veel hoger ligt dan op mijn vorige school.

Hopelijk hebben we jullie hiermee wat op weg geholpen. Voor extra hulp of vragen kunnen jullie bij mijn mentor mevr. Blom terecht! (k.blom@niekee.nl)

Groetjes Nina en Kirsten

4. Begeleidingsplan slechtzijnde leerling Niekée**Begeleidingsplan AOB**

Geldigheid	01-09-2012 tot 01-09-2013
Evaluatie gepland op	Mei 2013
Evaluatie met	Mentor, ouders, Leerling

Dit begeleidingsplan bevat vertrouwelijke, waaronder medische informatie en is uitsluitend bedoeld voor personen die de informatie gebruiken bij de directe begeleiding van de leerling. Derhalve dient dit document in overeenstemming met privacywetgeving gehanteerd en gearhiveerd te worden. Het verdient aanbeveling bij verstrekking van een nieuw begeleidingsplan, het oude te bewaren zodat voorgaande doelen en evaluatie in het dossier aanwezig zijn.

Naam leerling:	xxxx	V
Geboortedatum:	xxxx	

Naam school:	Niekée
Plaats:	Roermond
Schoolsoort & groep:	Vmbo-t 1
Schoolloopbaan:	BaO, SO Grave 5,6,7,8
Contactpersoon:	Mw. K. Blom
Functie:	Mentor
Email:	k.blom@niekee.nl

Naam AOB-er:	Jac Lemaire
E-mail:	jaclemaire@visio.org
Tel.:	06-52408796
Gemiddelde frequentie contact/bezoek	6x keer per jaar
Overige betrokken	Geen

deskundigen/behandelaars:	
Verantwoording van de Bijzondere (BO) / Aanvullende Bekostiging (VO) door de school:	☐ niet bekend ☒ bekend, ingezet in vorm van formatie/middelen ☐ n.v.t.
Handelingsplan/ontwikkelingsperspectief van de school:	Op school ☐ niet aanwezig ☒ aanwezig
BP verstuurd naar:	

Bekostiging voor cluster een leerlingen in regulier basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs:

Deze leerlingen hebben recht op *Bijzondere* dan wel *Aanvullende bekostiging* vanuit het Ministerie van Onderwijs (OCW).

De aanvraag, verantwoording en specificatie van de bekostiging vallen onder verantwoordelijkheid van de school. Visio kan voorzien in informatie & advies en u de eventuele benodigde bescheiden doen toekomen.

Basispakket AOB: - Informatie m.b.t. de werkwijze van de AOB-er. - Informatie m.b.t. de werkwijze van Koninklijke Visio (Cluster 1). - Het beschikbaar stellen van informatieve folders, cursusinformatie (www.visio.org/cursussen) en digitale informatie (www.eduvip.nl). - Informatie en advies m.b.t. de visuele beperking d.m.v. individuele gesprekken met leerkracht/IB-er/mentor/zorgcoördinator en eventueel teamvoorlichting. - Vertaling van de oogheekundige gegevens en de gevolgen hiervan voor de onderwijssituatie. - Het volgen van de invloed van het visueel functioneren op het onderwijsproces. - Het volgen van de invloed van het visueel functioneren op de sociaal emotionele ontwikkeling. - Het organiseren van gesprekken met school/leerling/ouders/betrokkenen en het maken van afspraken. - Verwijzen naar activiteiten/trainingen vanuit Revalidatie en Advies. - Advies over juist gebruik van hulpmiddelen. - Advies geven over de besteding van de Bijzondere of Aanvullende bekostiging (DUO). De betrokken AOB-er is namens Koninklijke Visio de primaire contactpersoon en heeft binnen Visio de regiefunctie.

Gegevens m.b.t visueel functioneren en overige beperkingen	
Hoofddiagnose:	Stargardt
Risicofactoren:	Progressieve aandoening
Perceptieproblemen:	Geen
Overige beperkingen:	Geen
Onderzoeken met datum:	Vfo 02-04-2012
Gezichtsscherpte veraf:	Zonder bril: 0.1 / met donkere bril: 1/15-
Gezichtsscherpte dichtbij:	Zonder bril: 0.08 (vergrotingsmaatstaf 5x)
Leesvisus:	A8 op 10 cm. afstand
Dieptezien	
Gezichtsveld:	Perifeer intact, centrale scotomen (uitvallen)
Kleurenzien:	Moeite met onderscheid zwart-donkerblauw en rosé-oranje
Lichtbehoefte:	Te veel licht is schadelijk voor het oog
Contrastgevoeligheid:	Verlaagd
Hulpmiddelen:	- Laptop met vergroting en spraak. - binoculaire kijker (voor het zien op afstand) - digitale boeken / gesproken boeken - vergrotingen - beeldschermloop (thuis)
Oriëntatie & mobiliteit:	Goed
Tactiel functioneren	Goed

Evaluatie voorgaand begeleidingsplan: 2011 – 2012
Doelen t.a.v. de leerling: n.v.t.

Beginsituatie:**Visueel/tactiel/auditief functioneren:**

Om details op afstand waar te nemen, moet xxx ongeveer 10x dichterbij komen dan iemand met een normaal gezichtsvermogen. Met name het centrale deel (datgene waar je naar kijkt) is wazig. De kijkafstand voor dichtbij is verkleind tot minder dan 10 cm. Ze heeft moeite met onderscheid tussen zwart/donkerblauw en rosé/oranje.

xxx is gevoelig voor te veel licht. Ze draagt een donkere bril en soms donkere contactlenzen.

Haar oogafwijking KAN progressief zijn. Zie ook: www.mdvereniging.nl. xxx heeft braille geleerd.

Leerontwikkeling en uitstroomverwachting:

xxx heeft het basisonderwijs gevolgd aan de speciale school in Grave. Ze heeft een zelfstandige werkhouding ontwikkeld waarbij ze haar eigen leerwerk kan overzien, inplannen over meerdere dagen en met succes uitvoeren. Hulp vragen binnen een kleine groep kan ze goed. In een grote groep wacht ze liever totdat ze dit één op één aan de leerkracht kan vragen.

Sociaal emotionele ontwikkeling:

xxx is sociaal, gemotiveerd en creatief en ondernemend. Ze heeft een goed beeld van haar eigen sterke kanten en haar werkpunten en kan deze goed toelichten. Ook staat ze erg open voor coaching gesprekken waarbij je samen met haar naar oplossingen gaat zoeken om een bepaald probleem op te lossen. Ze probeert de gegeven feedback en de samen gevonden handelingsalternatieven actief toe te passen.

In de omgang is xxx een vriendelijke en open persoonlijkheid die duidelijk weet wat ze wil. Daarnaast is ze ook erg geïnteresseerd in de mening of ervaringen van anderen.

Doelen en acties m.b.t. de leerling:

- AOB-er vraagt voor xxx een training aan bij R&A van Visio in het adequaat omgaan met de iPad.
- AOB-er vraagt bij R&A van Visio een lowvision onderzoek aan om te bekijken of een elektronische loep een meerwaarde heeft voor xxx.
- AOB-er leent een Grote Lijn Atlas uit aan school. Docent Ak. bekijkt samen met xxx of aanschaf hiervan zinvol is.

5. Enquête formulier Onderwijzend personeel (leeg)

Enquête – Onderwijs personeel Niekée 2012-2013 - Brugklas

Geachte collega,

Je ontvangt deze enquête omdat je dit schooljaar lesgeeft binnen de brugklas leergang. Sinds dit jaar hebben we een slechtziende leerling op Niekée. Deze ontwikkeling heeft een aantal veranderingen met zich mee gebracht maar zal ook in de toekomst voor aanpassingen in de praktijk zorgen. Voor mijn Master Special Educational Needs doe ik onderzoek naar de veranderingen en ontwikkelingen in de praktijk als het gaat om het verzorgen van een veilige, optimale leerplek voor een slechtziende leerling. In het kader van mijn onderzoek wil ik je graag een aantal vragen voorleggen rondom dit onderwerp. De resultaten van dit onderzoek zijn anoniem en worden aan het eind van dit schooljaar aan de directie gepresenteerd.

Alvast bedankt voor de hulp.

Voor meer vragen of extra toelichting kun je altijd contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groeten,
Kirsten Blom

A: Algemene gegevens

8. Mijn rol t.o.v. de slechtziende leerling:

- ☐ Vakdocent
- ☐ Mentor
- ☐ Coach

9. Ik geef les in de volgende vakgebieden:

- ☐ Talen (Nederlands, Engels, Duits)
- ☐ Science (Wiskunde, natuurkunde)
- ☐ Mens en maatschappij (Geschiedenis, aardrijkskunde, economie, maatschappijleer)
- ☐ Praktijk vakken (Beeldende vorming, techniek, muziek)
- ☐ Lichamelijke opvoeding
- ☐ Open vakken (Leergebieden, arbeidsgebieden, wings)

10. Heb je al eerder gewerkt met slechtziende leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Als je ja hebt ingevuld, hoeveel en welke ervaring heb je met slechtziende leerlingen?

Stellingen: Geef aan in hoeverre je het eens bent met de stelling.

0: NVT

1: Helemaal niet mee eens.

2: Een beetje mee oneens.

3: Een beetje mee eens.

4: Helemaal mee eens.

C: Mijn praktijk/ Mijn handelen

	0	1	2	3	4
11. De integratie van een slechtziende leerling in het regulier onderwijs draagt bij aan zijn/haar integratie in de samenleving.					
12. Lesgeven aan een slechtziende leerling vind ik een uitdaging.					
13. Lesgeven aan een slechtziende leerling ervaar ik als moeilijk.					
14. Ik zou graag extra handvaten aangereikt krijgen over hoe een slechtziende leerling les te geven.					
15. Ik was bij de start van het jaar op de hoogte van de komst van een slechtziende leerling.					
16. Aan het begin van het jaar had ik genoeg informatie over deze leerling om het jaar mee te kunnen starten.					
17. Ik weet wie het eerste aanspreekpunt over de leerling is.					
18. Ik heb de door de mentor verstrekte informatie in september doorgelezen.					
19. Ik heb het handelingsplan van de leerling op Magister doorgelezen.					
20. Ik heb één of enkele tips uit de informatie in mijn praktijk gebruikt.					
21. Ik heb andere oplossingen in de praktijk toegepast.					
22. Ik zoek regelmatig met de leerling naar oplossingen als we tegen een probleem aanlopen.					
23. Ik vraag de mentor naar oplossingen als ik er met de leerling niet uitkom.					
24. Ik heb zelf op internet of in andere media wel eens naar extra informatie gezocht om de leerling met mijn vak te kunnen helpen.					

25. Ik heb tijdens de les voldoende tijd om de slechtziende leerling extra ondersteuning te bieden.					
26. Ik geef de leerling aangepast werk waar nodig.					
27. Ik denk altijd aan het aanpassen van opdrachten.					
28. Ik denk altijd aan het vergoten van lesmateriaal.					
29. Ik denk altijd aan het digitaal opsturen van toetsen en opdrachten.					

30. Welke aspecten van het lesgeven aan een slechtziende leerling vind je moeilijk?

31. Welke voorwaarden heb jij nodig om de best mogelijke docent te zijn voor slechtziende leerlingen?

D: De leerling in de les

	0	1	2	3	4
32. De leerling doet actief mee in de les.					
33. De leerling is altijd opgewekt in mijn les.					
34. De leerling haalt voldoende resultaten voor mijn vak.					
35. De leerling krijgt al het door mij op gegeven werk af.					
36. De leerling heeft moeite met mijn vak.					
37. De leerling vraagt mij regelmatig om extra ondersteuning.					
38. De leerling vraagt mij wel eens hoe om te gaan met sociale situaties.					

39. Welke aangepaste methoden/materialen/handelingen gebruikt de leerling in jouw lespraktijk?

- ☐ Laptop met vergrotingssoftware
- ☐ Loep

- ☐ Vergrotingen op A3 formaat
- ☐ Ipad
- ☐ Grote lijnen atlas
- ☐ Witte lijnen/letters op zwart papier
- ☐ Lesopdrachten worden vooraf aangeleverd
- ☐ Extra tijd
- ☐ Anders, namelijk:

40. Hoe vaak maakt de leerling gebruik van hierboven aangekruiste aanpassingen?

- ☐ Elke les,
- ☐ Als ik dat aangeef,
- ☐ Wanneer de leerling daar zelf behoefte aan heeft,
- ☐ Nooit.

E: Rol van de mentor

	0	1	2	3	4
41. De mentor heeft in het begin van het jaar op tijd informatie verstrekt.					
42. De verstrekte informatie door de mentor is duidelijk.					
43. De mentor is voldoende beschikbaar voor vragen.					
44. De mentor ondersteunt de leerling voldoende.					

F: Afsluiting

45. Op welke manieren zou jij in de toekomst graag geïnformeerd worden?

- ☐ Ik vind het zoals het nu gaat voldoende.
- ☐ Ik zou graag een workshop krijgen met meer informatie over de specifieke leerling.
- ☐ Ik zou graag eerder informatie per e-mail doorgestuurd krijgen zodat ik het rustig kan nalezen.
- ☐ Anders namelijk,

Opmerkingen en overige vragen:

46. Wil je nog iets meer zeggen over het lesgeven aan een slechtziende leerling, of heb je andere vragen?

6. Enquête formulier – Onderwijsondersteunend personeel (leeg)

Enquête – Onderwijs ondersteunend personeel Niekée 2012-2013 - Brugklas

Geachte collega,

Je ontvangt deze enquête omdat we op Niekée dit schooljaar een slechtziende leerling hebben. Deze ontwikkeling heeft een aantal veranderingen met zich mee gebracht maar zal ook in de toekomst voor aanpassingen in de praktijk zorgen. Voor mijn Master Special Educational Needs doe ik onderzoek naar de veranderingen en ontwikkelingen in de praktijk als het gaat om het verzorgen van een veilige, optimale leerplek voor een slechtziende leerling. In het kader van mijn onderzoek wil ik je graag een aantal vragen voorleggen rondom dit onderwerp. De resultaten van dit onderzoek zijn anoniem en worden aan het eind van dit schooljaar aan de directie gepresenteerd.

Alvast bedankt voor de hulp.

Voor meer vragen of extra toelichting kun je altijd contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groeten,
Kirsten Blom

A: Algemene gegevens

47. Mijn rol t.o.v. de slechtziende leerling:

48. Heb je al eerder gewerkt met slechtziende leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Als je ja hebt ingevuld, hoeveel ervaring heb je met slechtziende leerlingen?

49. Heb je dit jaar al eens contact gehad met de slechtziende leerling? Hoe is dat contact verlopen? Wat vond je makkelijk, wat moeilijk?

Stellingen: Geef aan in hoeverre je het eens bent met de stelling.

0: NVT

- 1: Helemaal niet mee eens.
- 2: Een beetje mee oneens.
- 3: Een beetje mee eens.
- 4: Helemaal mee eens.

C: Mijn praktijk/ Mijn handelen

	0	1	2	3	4
50. De integratie van een slechtziende leerling in het regulier onderwijs draagt bij aan zijn/haar integratie in de samenleving.					
51. Ik was bij de start van het jaar op de hoogte van de komst van een slechtziende leerling.					
52. Ik weet wie het eerste aanspreekpunt over de leerling is.					
53. Ik vraag de mentor naar oplossingen als ik er met de leerling niet uitkom.					

D: Rol van de mentor

	0	1	2	3	4
54. De mentor heeft in het begin van het jaar op tijd informatie verstrekt.					
55. De verstrekte informatie door de mentor is duidelijk.					
56. De mentor is voldoende beschikbaar voor vragen.					
57. De mentor ondersteunt de leerling voldoende.					

E: Afsluiting

58. Op welke manieren zou jij in de toekomst graag geïnformeerd worden?

- ☐ Ik vind het zoals het nu gaat voldoende.
- ☐ Ik zou graag een workshop krijgen met meer informatie over de specifieke leerling.
- ☐ Ik zou graag eerder informatie per e-mail doorgestuurd krijgen zodat ik het rustig kan nalezen.
- ☐ Anders namelijk,

Opmerkingen en overige vragen:

59. Wil je nog iets meer zeggen over het contact met een slechtziende leerling, of heb je andere vragen?

7. Enquête formulier klasgenoten (leeg)

Enquête – Brugklassers - Niekée 2012-2013

Hallo!

Voor mijn studie doe ik onderzoek naar de begeleiding van slechtziende leerlingen op het VMBO. Daarvoor zou ik graag willen dat je een paar vragen invult die hier mee te maken hebben.

Je hoeft je naam nergens in te vullen! De resultaten worden aan het eind van het schooljaar aan de directie gepresenteerd.

Alvast bedankt voor de hulp.

Voor meer vragen of extra toelichting kun je altijd contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groeten,
Kirsten Blom

A: Algemene gegevens

60. Ik zit bij de slechtziende leerling in de klas.

- ☐ Ja (beantwoord vraag 3)
- ☐ Nee (beantwoord vraag 2)

61. Ik had het niet erg gevonden om bij de leerling in de klas te zitten.

- a. Ja
- b. Nee

62. Ik vind leuk dat ik een slechtziende leerling in de klas heb.

- a. Ja
- b. Nee

63. Wat vind je leuk aan de omgang met een slechtziende leerling? Waarom vind je dat?

64. Wat vind je lastig aan de omgang met een slechtziende leerling? Waarom vind je dat?

65. Niekée mag best nog meer slechtziende leerlingen op school hebben.

- a. Ja
- b. Nee

66. Dat de leerling tijdens de les soms extra aandacht krijgt of opdrachten anders mag doen vind ik niet erg.

- a. Ja
- b. Nee